

*Kdo žije ve svých milých paměti,
ten není mrtev, jest jen vpovzdálí! —
Vždyť mrtev jen, kdo zapomenut všemi.*

Zedlitz

Dnes pochováme Hanku! Průvod pohřební bude zajisté četný a čestný. Tisíce půjdou za truhlou, statisíce však v témž okamžiku po vlastech československých truchlejí. Národ náš je už sebe vědom, on cítí, že žije, a hodlá z života svého se radovati a kořistiti; národ náš je ale zároveň zbožně vděčným a uznává v plné míře zásluhy oněch velkých mužů, kteří ho k životu tomu vzkřísili. Vždyť byl jako to holé, z hnízda vy-
padlé ptáčátko. Uměle zahříván a pěstován vytrvalostí a láskou nevyrovnalou prohlídnul a sílil, až pak vzrostl v mladého bujného orla, který o závod s ostatními odvážný let podniká a směle v zlaté, krásné slunko svobody se dívá. Macecha ná-
hoda národ náš ku záhubě vedla, bratří otcové se ho ujali a životem svým ho vykoupili. Tím smutnější a dojemnější musí však býti, že se otcové ti namnoze nedožili rozkvětu svého miláčka, že bratří ti v hrob klesají právě v tom okamžiku, kdy volně a svobodně oddychovati a působiti počínáme. Životem svým vykoupili rozkvět náš.

Truchlé tyto myšlenky ovládají nás dnes opět. „Mrtví jsou na zemi obrazem vykládaným, živí povýšeným“ – nuže dnes přidáváme k obrazu onomu část převzácnou, obloženou dra-
hokamy šlechetných skutků a perlami tisícových zarosených očí.

Rovněž jako zemřel Hanka v době pro český národ osudné, narodil se také za časů pro nás veledůležitých, nakrátko před korunovací císaře Leopolda II., a právě tenkrát, když čeští stavové zamýšleli na vysokých školách pražských zaříditi učební stolec pro řeč a písemnictví české. Narodil se v histo-
ricky známém městysi Hořiněvsi 10. června r. 1791.

Hankův otec byl dosti zámožný rolník a pachtýř, jenž syna

svého prostě a toliko k rolnictví vychovával. Matka Václava byla vzorem české matky a milovala tři své syny (z nichž Václav nejmladším) a dceru stejnou měrou.

„Patřím-li“ – vyjádřil se Hanka kdysi – „ku létům svého dětinství, proniká mne pocit radostný a lituji synkův městských, kteříž neseznali, co znamená volný, bezstarostný život, co je blahem zdravému dítěti.“

První vychování bylo u Václava zcela jednoduché; navštěvoval vesnickou školu až do patnáctého roku toliko v zimě. Za tehdejších francouzských válek byli studující prosti služeb vojenských a to pohnulo otce, aby hochu na gymnasijská studia připravovati dal. Po uzavřeném míru měl se vrátiti k prvotnímu určení. Válka však vypukla r. 1805 nanovo.

Ačkoli Hanka v němčině se velmi kuse znal, a přijímací zkouška tedy příliš skvělou nebyla, přijat jest přece na gymnasium královéhradecké. Učitelé znali tajný úmysl otcův a jednali s ním jako s dobrovolníkem, ano přivolili také, že směl některé úlohy materštinou vypracovati. Mělo to následky blahodátne. Náhoda tomu chtěla, že v Hořiněvsi jeden jihoslovanský pluk rozložen; seznal tu Hanka záhy už i jazyk jižních bratrů našich, jakož se brzy nato také s ruštinou spřátelil.

Touha po vyšším vzdělání nedala se více utlačiti, nepochybně více na to, aby se Hanka stal vojákem nebo rolníkem, a určen stavu duchovnímu. Na podzim r. 1810 musil tedy kvůli studiím filosofickým do Prahy.

Praha byla jemu a stejně s ním smýšlejícím jinochům středem, z něhož paprsky nového života se po celé vlasti rozesílali měly, v Praze hodlal Hanka působiti k tomu, aby skleslá řeč opět oslavena byla, aby se jí přátelé získali, – rozhodlo se, k čemu Hanka povolán, a on věru svému povolání dostál.

„Jsme Čechové, strvejme! Spolužákův vysokých škol je na tisíce, rozumnější se k nám připojí, mně povinností jest je k vlastenectví povzbuzovati,“ – tak promluvil Hanka už tenkrát ku svým krajanům a stal se středem mladistvého kruhu, jehož hlavním účelem bylo pěstování materštiny.

Nevzdělával se však jednostranně. Seznal i německou

i ostatní vynikající literatury, srdce své a všechny síly své věnoval však svým rodákům.

Českým snahám tehdejší doba přála. Hanka zavedl na vysokých školách česká deklamatorní cvičení, kteráž často šlechtou navštěvována byla. Mnozí jinoši stavů vyšších přiučovali se češtině u Hanky a jméno jeho stalo se šíře známým. Tím však zanikla náklonnost ku stavu duchovnímu a Hanka rozhodl se pro studia, kteráž by mu někdy nějaký úřad v Králové Hradci zaopatřiti mohla.

Tenkráte seznal Hanka výtečníka Dobrovského prostřednictvím přítele svého Františka Klicpery (bratra básníka Václava Klicpery). Dobrovský naklonil se brzy mladému slavistovi; seznalť při něm zvláštní vlohy. Hanka byl sobě namáhavou prací a obětovností už získal pěkné známosti o nářečích slovanských, a překvapil Dobrovského kdysi tím, že mu rozluštil smysl některých srbských přísloví, k čemuž i Dobrovskému samému se pomůcek nedostávalo. Od těch dob byl Dobrovský Hankovi vůdcem a učitelem.

Přece však odebral se Hanka r. 1813 do Vídně, aby tam v studiích právnických pokračoval. Žil ve Vídni rok. Jeden z přípisů Jungmannových, v kterémž tento Hankovi přál, aby „tak tiše jako posud k tomu pracoval, by naše národnost nezahynula“, upozornil ho na politický význam *národnosti* a Hanka předsevzal sobě, že jejímu rozkvětu život svůj obětuje.

Jan Hromádko († 30. dubna 1850), tenkráte učitel české literatury na vídeňských školách, vydával právě svoje *Prvotiny* pěkných umění. Jemu pomáhal Hanka výdatně a nastoupil takto po prvé s výsledkem dráhu spisovatelskou.

R. 1814 vrátil se do Prahy kvůli dokončení svých studií. Právě byl Puchmýr pátý díl své sbírky českých básní vydal, v kterémž Hankova Selská svatba umístěna. Nyní pracoval Hanka všestranně a neunaveně, používaje každého vybývajícího mu okamžiku. Byl šťastným co básník lyrický a příležitostný, i co překladatel. Tenkráte nemohlo se pomýšleti na skvostná a nákladná vydání českých spisů; sbírky básní tiskly se na hrubém režném papíru, byly zevnějšku prachudého a měly za okrasu leda titulní obraz – dle bálové nějaké vstu-

penky. Podobně vypadalo prvních Dvanáctero písní Hankových, vypadaly i pozdější svazečky. Dobrovský byl před nedávnem prostonárodní návod k ruštině vytisknul; k tomu připojil Hanka Vypsání Rusie a jejího vojska. O tomto dílku praví německý životopisec: „Byl to snad osudný krok Hankův, že začal právě na *ruské půdě*.“

Hankovy písně staly se brzy národními, rozšířily se za krátko po celé vlasti. Pěvec jejich byl pravý „syn lidu“, a dovedl mu tedy nejlépe zapěti. Netřeba písně ty charakterisovati, vždyť je známe všichni, všichni jsme je už pěli a jimi se potěšili právě tak, jako by to byla kvítka z bohatého luhu národní naší poesie. Tentýž jemný pel na nich a táž jemná snívá vůně. Přicházíme na venek mezi zpěvný svůj lid a tu zaslech-neme náhle v pestré směsici národních písní některou z Hankových; pěvec neví, kdo ji složil, on se o to ani nestará, vždyť mu lahodí, jako by byla z vlastních jeho prsou po prvé vy-prýštila. Lehký prostý humor, plynné slovo, jemný cit jsou hlavními vlastnostmi písní, kteréž Hanka svému národu daroval.

Než navraťme se k stručnému svému vypsání Hankova života.

Hanka žil co student velmi namáhavě, ač nebyl bez prostředků peněžních. O vlastní újmě přednášel soukromě češtinu a převzal tenkrát už úřední překladařství v slovanských jazycích. Přitom byl nejpilnějším a nejvytrvalejším posluchačem Dobrovského. R. 1816 započal Hanka také „české učení“, kteréž ho později přimělo, že vydal po prvé svůj „Pravopis český podle základu Gramatiky Dobrovského (od jeho žáka V. Hanky. V Praze 1817)“.

Knížečka ta byla pro Hanku osudnou. Už r. 1809 byl se prohlásil Dobrovský pro pravopis analogický; Hanka sobě umínil, že ho skutkem učiní. Na všech stranách vzbudila tato novota nepřátely, nazývána zkázou jazyka, barbarstvím atd. Hankův pravopis vytištěn ze všech škol, Palkovič nazval ho ve svém Týdeníku škvárem, načež ovšem Hanka v Novinách pražských a jinde rádně odpověděl. Pravopis Hankův zvítězil a přijat jest i od jiných kmenů slovanských (v Praze vyšel na

příklad, ovšem později, pravopis illyrský, do podrobností se dle Hankova českého řídící). Zápas Hankův trval však přece přes čtyřicet let, k čemuž ovšem přispělo, že sobě někdy i ve zvláštnostech liboval.*

Mimo několik příspěvků do Hýblových Rozmanitostí a některé básně příležitostní vydal Hanka r. 1817 spisek důležitý Prostonárodní serbská muza do Čech převedená. Vukovo sebrání srbských národních zpěvů nadchnulo tenkrát celý vzdělaný svět. Tušilť asi Hanka už tenkrát, že se u nás na mnohém starém a přežloutlém pergamenu nalezá v úkrytu poklad podobný. Pobádalo ho, aby neunavně zkoumal a hledal, přimělo i k tomu, že už r. 1817 započal vydávati veršované památky českého středověku.

Právě připravoval Dobrovský nové vydání svého dějepisu českého písemnictví a podával v něm i ukázky nejstarších skládání. Hanka použil vývěšných už archů a přispíšil sobě, aby dodavkem celá ta skládání vydal. Jungmann napsal předmluvu, Dobrovský přijmul dedikací a Hanka přidal všecken učený aparát, jaký mu po ruce, a tak vyšel veledůležitý, ač v chudoucké roucho oděný první svazek, nadepsaný Starobylá skládanie i památky 13. a 14. věku z nejvzácnějších rukopisův vydaná.

Než však ještě Dobrovský historii svou vydal, objevil Hanka největší skvost české literatury, chloubu českého národa – *rukopis Kralodvorský*. Jediná to takřka odměna za Hankovo veškeré snažení, ale tak veliká, že by jiný rád životem sobě jí zakoupil, tak krásná, že neznáme krásnější. Vznešená to odměna a zajisté pro ni milerád snášel Hanka všechna utrpení, jakých se mu v hojné míře dostalo.

* Poukazujeme toliko k některým spisům o tom jednajícím. R. 1828 vyšel skrovný, 16 stránek mající spisek v Praze „O počátku a proměnách pravopisu českého a v čem tak nazvaná analogická od bratrské posud užívané orthografie se rozděluje“. Tento spis dal příčinu k následujícím brošurkám: a) *Widerlegung der sogenannten analogisch-orthographischen Neuerungen in der böhmischen Sprache von J. Nejedlý, 1828.* b) *Beleuchtung der Streitfrage über die böhmische Orthographie von J. Jungmann, 1829.* c) *Bestreitung der Neuerungen in der böhmischen Orthographie von J. Palkovič, Pressburg, 1830.*

Nevypravujeme historii rukopisu Kralodvorského snad proto, že bychom předpokládali u svých čtenářů, že neznají všech přítomných okolností dopodrobna; toliko kvůli úplnosti vypravujeme opětně, co už častokrát pověděno.

Vydav první svazek Starobylych skládání odebral se Hanka na několikadenní odpočinek do Králové Dvora k dávnému svému příteli měšťanu Skleničkovi. Zde se seznámil s kaplanem Pankrácem Borčem. Mezi stolováním mluveno o rozbití města za válek husitských a o pozdějším požáru r. 1450 a přítomně podotknul Borč, že v jedné komoře u městského kostela mezi rozdílným náčiním také některé husitské zbraně a staré rukopisy leží. Hanka tam ihned spěchal a vytáhl po nějakém hledání rozdílné kusy rukopisu, dva zcela úzké pruhy a dvanáct celých lístků pergamenových. Několik podobných pruhů našlo se ještě co nálep na šípech. Nálezce ovšem v prvním okamžiku sám netušil, jaký skvost byl našel, hledal dále a namáhal se, aby alespoň o dřívějších osudech rukopisu něčeho od kralodvorských obyvatelů zvěděl, při čemž ho přede všemi Puš, bratr tamějšího děkana, podporoval. Výsledek pátrání byl však toliko ten, že nejspíše scházející část kostelníkem zničena byla. Osoby, jichž se týkalo, darovaly rukopis Hankovi, jenž jím později zase České museum obdařil. Obtíže při tisku a vědecké výpravě zdržely vydání ještě o celý rok. Mnohonásobné vydání rukopisu Kralodvorského uvedlo ho do všech kruhů českých a v předmluvách ku každému vydání vyprávěl Hanka stručně o okolnostech sprovázejících šťastné objevení.

Nemůže se upříti, že šťastným nálezem tím Hankova činnost ještě zvýšena. Společenský život v Praze začal se barviti snahami národními a tím ztrácel dřívější svůj mrtvý a matný ráz cizáctví, jakéž povrch života dovedlo mdlý plášť rozestříti, dovnitř však nikdy vniknouti nemohlo. Při všech nových podnicích zúčastňoval se Hanka, všem novým myšlénkám razil cestu.

Už r. 1810 mluvilo se o založení českého národního musea. Nyní byla příhodná tomu doba. Hanka, Purkyně, Svatopluk Presl, baron Stentzsch, hrabě Fridrich Berchtold, hrabata

František a Kašpar Sternberg, hrabě František Klebelsberg, kníže Isidor Lobkovic, hrabata Hartmann a Kolovrat-Liebsteinský spolčili se k témuž účelu. Koncem měsíce května 1818 bylo už přes 60000 zl. upsáno a znamenité dary, celé knihovny a sbírky přírodopisné Museu pojištěny. Hanka uvázal se s Zippem v katalogisování sbírek. Od r. 1818 měl Hanka co kustos literárních sbírek musejních stálý jakýs roční plat, a tím, jakož i překladačstvím dříve už převzatým, pojištěno veřejné jeho postavení.

Museem českým podán střed českému snažení, po mnohá a mnohá léta působilo co nejpěkněji, vycházely z něho popudy na všechny strany, stalo se jaksi hlavní stráží českého ducha, a nejostřejším a nejvěrnějším strážcem jeho byl až po své skonání Hanka. Nepříznivé doby, jakož i to, že národ zralejším a samostatnějším se stal, vzaly Museu velkou část jeho důležitosti. Doufejme, že počne opět co nejdříve, a to době nové přiměřeně působiti.

Literární činnost Hankova obmezila se r. 1818 už na Rhüssa Krátká historie slovanských národů, episy to z Rhüsovy historie středověku; tím bujněji rozkvítala však roku následujícího. Jednotlivých příspěvků do rozdílných časopisů bylo hojně, jakož i příležitostných básní, nejvíce improvizovaných a často velmi krásných. Z prací větších především dle doby jmenovati sluší překlad *Gessnerových idyl* (později překládal Gessnerovy idyly také Jan Nejedlý). Mnohem důležitějším dílem bylo ovšem druhé, rozmnožené vydání Hankových *Písní*. Sbíрка tato obsahovala 32 písní mimo překlady z několika jazyků. Básnil-li Hanka, byl „jediným cílem jeho zpěv, a vůdcem tedy hudební sluch“. Nalezlo se ihned dobrých skladatelův a slova i nápěv rozšířily se co nejrychleji. Zvláštním přídatkem k oběma právě jmenovaným dílům jsou výsvětlivky slov. Křísiliť takto básníci výrazy už mrtvé a zapomenuté, dodávali básnické řeči bohatosti a připravili pozdějším půdu, z níž vypučela nyní neobyčejně plynná a lehká forma básnická.

Opět byl Hanka sám nakladatelem, nemoha nikoho jiného nalézti. Mnozí básníci němečtí, mezi nimi i veršující paní, pře-

kládali písně Hankovy a známá na příklad „Vystavím si skrovnou chaloupku, všechno čistě jako na sloupku“ stala se oblíbenou i v salonech vybíračných.

Konečně vyšla editio princeps rukopisu Kralodvorského. „Sebrání lyricko-epických národních zpěvů, věrné v původním starém jazyku, též v obnoveném pro snadnější vyrozumění, s připojením německého přeložení.“ Vysoce nadaný a svými překlady zvláště do latiny šíře známý gymnasijský učitel Václav Svoboda byl první překladatel našeho Rukopisu, jenž po prvé vydán co Starobylých skládání díl zvláštní.

Tenkráté panoval zvláštní kultus národních písní, starších i novějších, lze tedy pochopiti, že Rukopisu našeho všeobecně všímáno. Překlady do všech skoro vzdělaných i vzdělávajících se jazyků objevily se zakrátko (první ruský překlad byl od Šiškova /v Izvěstijích ruské Akademie/, tehdejšího ministra kultu). Nejslavnější básníci a kritikové uznali cenu staročeských těch zpěvů. Zvláště uznávalo ji Německo, kdež byl velikán Herder národní poesii cestu razil. Sám Goethe přeložil Kytici, jiní věhlasní psali pojednání až nadšená, opět jiní opěvali i písně i národ. Jan Jiří Meinert pravil, ráz písní Kralodvorských že naznačen nejlíp známými slovy Rukopisu samého, že jsou zapěny „od srdce k srdci“; neumí je jinak roztřídit než na „krásné“ a na „vznešené“. Pochvalné básně, medaile, diplomy učených společností, čestné dary a jiná zvláštní vyznamenání Hanku takřka obsypaly. Známý básník německý la Motte-Fouqué překvapil nálezce i německého překladatele věncem básní „v rozměrech českých“ a holdoval takto zároveň celému národu.

*„Aber Du, o Böhmenland,
lebe, sing' und blühe,
Land der schönen Liedespfeile,
klangreich Böhmenland“ –*

zapěl tenkráté pěvec německý.

Nastalo hledání a prohlížení starých archivů, prohlížení starých pergamenů, rozřezávání desek na starých kněhách,

neskrývají-li tyto nějaké lístky důležité, – co však později poskrovnu nalezeno, nevyrovnalo se více Rukopisu.

R. 1820 dospěla Starobylá skládání ku čtvrtému svazku. Nejvíce však zaneprazdňoval Hanku druhý díl Dobrovského Německo-českého slovníku, jehož díl první byl už r. 1802 vyšel. Na prvním pracoval nejvíce Štěpán Leška (v idiotismech slovenštiny), J. Nejedlý a jiní, na druhém nejdříve s použitím zásob Dobrovského Puchmajer, později Hanka. „Zvláště v technickém ohledu doplňoval jsem,“ praví Hanka, „mnohým vzácným slovem, jež jsem našel dotazuje se neomrzele u řemeslníků a znalců.“

První panslavistický spis Hankův spadá v tuže dobu. Jest to vydání hrdinského zpěvu Igor, původní text i překlad a výsvětlivky. (V nejnovější době uspořádal prof. M. Hattala kritické vydání téhož zpěvu.) Kvůli vzájemnosti vymyslel Hanka zvláštní pravopis ze čten latinských, kyrilských i ideálních, chtěje Igora všem větvím slovanským stejně přístupna učiniti. Jmeno Hankovo nabylo prací tou důkladnou nového lesku a o uznání všeobecnějším svědčilo to, že mu car Alexander v odměnu poslal brilantový prsten. Hanka, nyní učenec opravdový, stal se spoluoudem mnoha učených společností a musil, mezitím co Dobrovský své Institutiones linguae slavicae veteris dialecti ve Vídni redigoval, tohoto v Praze u všech Čechami cestujících autorit zastupovati. Mezitím co Dobrovský ve Vídni žil, vydal Hanka také Mluvnici čili soustavu českého jazyka podle Dobrovského, spis to později opět vytištěný. Na sbírce Slovanských národních písní, vydávaných Čelakovským, měl nemalý činný podíl, což také tento uznal vděčně tím, že mu sbírku věnoval.

Hanka pomáhal co nejochotněji každému, kdožkoli ho o pomoc žádal, a nenechal se v počínání tom ani nevděkem často ho stíhajícím odstrašiti. Takým byl do poslední doby svého života a naše mládež zná mnohé toho důkazy.

Mezitím vzmáhalo se Museum očividně. Sbírkou přenešeny jsou v staré sídlo Sternbergův na Hradčanech, 14. června 1822 obdržely statuty nejvyššího stvrzení a 23. prosince prohlásila se společnost za konstituovanou. Mezitím byla se však

také v poměrech Hankových značná změna stala. Vychovalť sobě a svému smýšlení družku, líbeznú a vtipnú dĕvĕce, ĕasto opĕvanou Várinku. 11. února 1822 spojil se s ní před oltářem Svatováclavské kaple na Hradĕanech. Svĕdky byli Josef Dobrovský a známý malíř František Horĕička. Byv dřívĕ kustosem musejním, mohl brzy nato, jak kdesi vlastnoruĕně zaznamenal, „milované své Várinĕe 16. únorem 1823* datovaný dekret co *kníhovník* ukázati, s kteroužto službou roĕní plat 500 zlatých a pro jeho osobu roĕní přídavek 100 zlatých byl spojen“. Za to musel převzít zároveň sekretářství a překládal po několik let Jednání Společnosti vlastenského museum.

Obyĕejný osud mnohostrannĕji působících spisovatelů, hádky literární, nepřátelství a podezřívání, zasáhl i Hanka a ztrpĕil mu mnohé chvíle. Poĕalo se náhle pochybovati o pravosti některých památek literárních, Dobrovský a Kopitar zapírali jich starobylost. Někteří „přepjatci“ prý je zrobili a Dobrovský naznaĕoval Jungmanna a Hanka co otce rukopisu Zelenohorského, Hanka dále pak zvláštĕ co původce zlomku** Evangelia svatého Jana, Palacký a Šafařík vystupovali opĕtnĕ co obhájcové. Rukopis Kralodvorský, na který také sáháno, zvítězil, ponĕkud jinak ovšem s Libušiným soudem, jenž o desítiletí později novým nájezdům v obĕť dán a strážci svému, poĕtivému Hankovi, poslední léta ztrpĕovati pomáhal.

Neomrzele pracoval však Hanka dále a jeho působení nabývalo vždý širšího obzoru.

„Dobrovský ĕviĕíval také hornolužické bohoslovce srbské v jejich pražském semináři na Malé Stranĕ jednou za týden, aby svého mateřského jazyka nezapomínali a svým krajanům někdy lépe kázati mohli. I sem chodíval Hanka poslouchat a dožadán zastával i mistra za jeho nepřítomnosti, po smrti Dobrovského ale sám toto uĕení převzal,“ – vypravuje Rittersbergův konveršáĕní slovníĕek. Podílení a zastávání toto začalo r. 1825. Není takměř lepšího mladšího spisovatele na

* Mylnĕ udává *Rittersberg* a po něm jiní r. 1820.

** Nalezeného Hankou na dešĕe kníhy *Disciplina et doctrina gymnasii Gorlicensis* 1595.

Lužici, kteréhož by Hanka nebyl cvičil. Uvádíme na doklad některé z nejmladších, na příklad Buka, Hórnik a atd.

Nemoha ve vlasti toužebně vykyžených učebních stolců pro slovanskou filologii zaraziti a nevida v ohledu tom žádných nadějí, snažil se Hanka, aby zaraženy byly alespoň tam, kde nejvíce podpory nalézti mohly, totiž v Rusku. Jeho jméno bylo v Rusi už mnohými pracemi v učených listech umístěnými známo, mělo váhu a Hanka vyjednával stran naznačeného plánu svého s nejčelnějšími učiteli ruskými, a to s velkým prospěchem. Vůbec působil Hanka na vzájemnost slovanskou nejvýdatněji ze všech. Nejkrásnějším toho důkazem je pamětní kniha* Hankova, v níž veršem a prózou všechna nářečí slovanská přehojně zastoupena jsou.

*„Czech i Polak po jednéj idziemy koleji,
sława nasza w przeszłości, ojczyzna w nadzieji :
jedne są nasze straty i cele i chęci,
żyjmy dla dobra synów, dla ojców pamięci“ –*

vepsal tam Kazimierz Brodziński na důkaz, že Hanka i slovanské vzájemnosti méně přející Poláky získati dovedl.

R. 1827 počal vycházeti Časopis Společnosti vlastenského museum v Čechách. Známo, jak důležitým časopis ten až po rok 1848 pro českou literaturu byl, a známo též, že Hanka

* V témž pamětníku čteme následující slova: „Jak moje hudba s našimi písněmi, tak moje srdce s vaším srdcem upřímně vždy nakládá.“

Pod krásnými těmi slovy stojí jméno *Václav Tomášek*. Poměr mezi Hankou a Tomáškem byl srdečný a upřímně přátelský. Hanka byl velkým přítelem hudby a neopominul nikdy dostaviti se ku hudebním zábavám, kteréž Tomášek spolu s jinými hudebníky pravidelně pořádal. Tomášek zase dosti často se vyjádřil, že nejraději skládá hudbu k písním Hankovým. Po smrti Tomáškově hleděl Hanka, aby mohl pro České museum obdržeti všechny po velmistrovovi onom zbylé manuskripty. Vyjednáváno s bratrovcem zemřelého rytířem Eduardem Tomáškem, nyní radou ministeriálním. Rytíř Tomášek svolil a zajisté bychom všickni litovali, kdyby smrtí Hankovou Museum naše o tak znamenitý dar přijíti mělo. Doufáme však, že se ujme toho vřele buď nástupce Hankova úřadu, nebo jiný některý muž, jemuž přísluší.

tam mnoho a mnoho rozdílných důkladných pojednání, výpisků, básní, úvah a drobností má.

Otázka pravopisní nanovo rozohnila myslí několika učenců, Hanka opět stržen do proudu. Může se směle tvrditi, že Hanka pro Dobrovského a jeho učení více vytrpěl, než by byl původce sám trpěti mohl.

Když byla ruská Akademie velkou slovanskou bibliotéku zařídila a vláda ruská svolila, aby stolec pro slovanský mluvozpýt povstal, nabízeno Hankovi i knihovnictví i profesura. Měl obdržeti peníze na cestu, 4000 rublů ročního platu, důstojenství dvorního rady, dědičné šlechtictví atd. Hanka věděl však, že ho ve vlasti zapotřebí, a zůstal.

Unavili bychom čtenáře, kdybychom pořádkem vyčítali všechny spisy Hankovy, udávali rok jejich opětného a opětného vydání. Rovněž by unavilo, kdybychom vypravovali postupně, jak se jméno Hankovo i na Západ šířilo, kolik brilantových prstenů, medailí, diplomů a podobných vyznamenání obdržel.

Mimo už uvedené spisy co hlavnější vytknouti sluší: Krakoviáky r. 1835 a 1851, (samouka) Jiřího Volného veselé písně r. 1822, Mluvnice česká dle soustavy Dobrovského r. 1822, Nejstarší latinsko-české slovníčky (*Vetustissima vocabularia latino-bohemica*) r. 1833, Mluvnice polská r. 1839, Korespondence mezi císařem Rudolfem, uherským králem Matyášem atd. r. 1845, Sázavsko-emauzské evangelium v Reměši r. 1846, Počátkové posvátného jazyka slovanského r. 1846, Dalimilova kronika česká r. 1849, Mluvnice ruská r. 1850 atd. Dále redigoval Hanka také nedokončené a pozůstalé spisy Dobrovského, Lupáčův Dějepis císaře Karla IV., Všehrdovy Knihy devatery o práviech a sudiech i o deskách země České, Husův spis *Dcerka anebo Cesta k spáse* a jiné.

Většina těch spisů vyšla dva- i třikráte. Největší práce, s níž se Hanka zanášel až nakrátko před svou smrtí, byl důkladný popis českých mincí z doby přemyslovské. (Vycházel dodavkem k *Památkám archeologickým*.)

Podobizen Hankových vyšlo několik a už r. 1835 razili přátelé jeho jemu na poctu peníz pamětní, nesoucí po jedné

straně jeho obraz, po druhé slova: „Václav Hanka Ř. S. VI. Rytíř. Národ. Mus. Knih.“*

Nastal rok 1848, opěvaný ten „rok spásy“, mohutná ta dithyramba rakouských svobodou rozbujněných národů. Národové vztýčili se náhle, jako se vymrští pružné a mocné ocelové péro. Zpěv jejich byl však ohlušující jako bouře za palného léta a to nové slunko svobody zářilo elektrickým světlem a oslnilo a oslepilo národy, neslyšeli a neviděli blízcí se záhubu a sklesli zakrátko hloub, než kdy dříve bývali. Ovšem že krátký ten život volný měl ještě své ovoce; národové seznali, že volnými býti mohou, a čekali, až se skutečně nové svobody zase dožili. Kdožkoli jednou jen napil se z opojujícího pramene svobody, kdožkoli poznal, že cílem člověčenstvu jest svoboda, všestranně svobodné vyvinování, nezapomene toho nikdy více a kráčí třeba bezvolně za cílem tím, byť i cesta poseta byla trním a kříži.

Díky nesmrtelným našim bojovníkům pro věc národní, kteří po půlstoletí působivše toho dosáhli, že r. 1848 národ náš co civilisovaný vystoupiti a rovněž s ostatními politických práv se domáhati mohl! Jako předtím vše, co vlastencem, to dle pořekadla spisovatelem, tak stal se nyní každý, kdož spisovatelem, zase politikem. Mužové vědy i básníci psali a jednali o politice, nová to ovšem, ač snadno omluvitelná vada. Stalo se tím, že u nás náhle po nastouplé reakci utuchnul i život politický i literární. Někteří byli násilně vlasti své vzdálení, jiní zase umlkli, nepůsobili a málo psali ze strachu, čekajíce doby, za které s rázností vystoupiti žádným hrdinstvím více není, a ještě jiní nemohli více klidně pracovati o výtvorech vědeckých nebo pěkných, jsouce vysílení předcházející bakchantickou slavností. K tomu především nám hleděti slušno, abychom i za dob bouřlivých zachovali cit

* *Poznámání.* Mezitím co Hankův životopis píšeme, docházejí nás z vážené strany některé doplňky. Hankův otec byl hospodským v Hořiněvsi (na tak zvané „hořejší“ hospodě) a co taký zároveň řezníkem a rolníkem. Václav učen též řemeslu řeznickému jako starší jeho bratr. Na gymnasiu odbýval Hanka zkoušky obyčejně ze dvou ročníků najednou. V rodině Hankově mřeli často oudové na raka v žaludku,

pro umění a pěknou literaturu, jíž jedině národu dostane se vyššího vzdělání, jediného to a nejpevnějšího základu pravé a trvalé politické svobody.

Rovně s ostatními stal se i Hanka politicky činným a setrval potud, pokud reakcí nezvítězila. Reakcí ta postupovala však krokem rychlým; r. 1852 neodvážil se německý biograf Hankův už ani toho, aby vypsál činnost Hankovu za roku 1848. Odvolal se toliko na Rittersbergův konversační slovníček, který r. 1851 o Hankovi byl pojednal, brzy nato však následkem policejního zakročení vycházeti přestal. Hanka byl Rittersbergovi data podal, a uvádíme tedy doslovně, co v slovníčku tom psáno.

„Po nastalém veřejném životě politickém v Čechách oučastnil se Hanka ve vlasteneckém a jadrném smyslu na poradách *Národního výboru, Slovanského sjezdu*, k němužto vyzvání podepsal, a byl mezi prvními zakladateli *Slovanské lípy pražské*. Dne 4. dubna 1848 uveřejnil v čele jiných oudů výboru spisovatelů pražských rázné ohražení proti nešťastnému prozatímnímu zákonu tiskovému od 29. března, spálenému od rozjitřeného obecnstva vídeňského. Památný konec toho pražského ohražení zněl: „Prozatím však míníme návrh takového zákonu *s ohledem na zvláštní literární poměry této země (české)* v tak krátkém čase, jak by důležitost této věci dovolovala, vypracovati a sboru, který nás na ústroj smýšlení svého zvolil, k posouzení předložiti. Po přijetí od něho budiž tento návrh konstituční bez prodlení vládě předložen.“ (Viz *Národní noviny* č. 1, r. 1848.)

Nešťastné události svatodušní přivedly Hanku do velikého nebezpečení osobního. V pondělí 12. června 1848 zůstali po ukončeném sezení mnozí údové sjezdu Slovanského v Museu náhodou pohromadě; tu nenadále přinesl lid do Musea poraněného, z čehož poznavše údové blízké nebezpečení, odešli z domu. Též i ženy a děti při prvním hluku do Musea vběhší a někteří svornostníci utekli zadní stranou, kdežto jiní zatarasili průjezd, aby dům, v němž tolik vědeckých a národních pokladů jest uloženo, před možnými výtržnostmi a skutky uličního boje zachránili. Když vojsko přitáhlo, byli v domě toliko lidé domácí s Hankou a slabá stráž šesti svornostníků.

Z Musea neučinilo se ani nejmenšího proti vojsku (dvěma setninám granátníků), svornostenská stráž ani nabito neměla. Sklad zbraně při svornostenské strážnici na dvoře musejním byl ručnicemi naplněn, z čehož vysvitá, že tolik oudů Svornosti na nějaký boj nemyslilo, když svou zbraň pokojně tam ostavili.

Před Museem se vojsko zastavilo, dva granátníci, vystoupivše z řady, vystřelili do větru, proč, o tom se neví. Hanka nato, stoje u prostředního okna prvního poschodí, viděl, jak se vojsko čelem k Museu postavilo a k palbě se chystalo. Sotvaže Hanka za stěnu uskočiti mohl, zahřměla *na komando* všeobecná palba na Museum, že se v obou poschodích okna roztřískala a strop na některých místech jako síto prostřelen byl. Právě na tom místě, kde Hanka ještě před okamžikem stál, vrazila jedna kulka oknem. Poněvadž ale z jistých stran později tvrzeno, že prý vojsko *bez komanda* tenkrát vystřelilo, musím podotknouti, že Hanka to komando dobře z ulice slyšel, a dám ostatně na pováženou, zdali vůbec nějaká pořádná plná palba (*décharge*) celých setnin bez velení možná jest, a pak co by to za vojsko bylo, které by v řádném šiku bez velení nazdařbůh dělalo, co mu jen tak napadne.

Na štěstí stojí skříně se sbírkami v takovém směru, že nemohly tím vystřelením porouchány býti. Sotva vojsko vypálilo, žádali zhurta otevření vrat, a sice neprodleně. Hanka pravil z přízemí, že otevře co možná nejdřív, ale že k odstranění kamení ode vrat vnitřku je potřebí času. Velitel vojska stál na tom, aby se ihned otevřelo, pod hrozbou, že dá vrata děly rozstřílet. Po učiněné smlouvě o bezpečí s obou stran i dání ruky vlezl s druhým důstojníkem skrze okno do domu, aby se o stavu věci sám přesvědčil. Jakmile vrata otevřena, vrazili granátníci outokem do domu, zajali oněch šest svornostníků a zmocnili se zbraní na strážnici schovaných, jakož i dvou slovanských, nad vodometem u zahrady zatknutých korouhví.

Nejzuřivěji naložili s velkým práporem o barvách českých, jež dalo Museum zhotoviti k slavnosti narozenin Jeho Veličenstva císaře *Ferdinanda I.* ze skvostné látky. Roztrhali jej na cáry před očima důstojníka. Druhých dvou z drahé látky udě-

laných korouhví nemohl Hanka později více vypátrati, ony dvě však výše zmíněné slovanské v c. kr. zbrojnici opět se našly. Pak vzali tři hakovnice ze středověku a dvě damaskované pistolové hlavně bez pažby, darované někdy našemu Museu na okázku mistrovského průmyslu českého.

Po vzdání se města byla pětkrát vojenská prohlídka v Museu a po každé tam kopali, neb mysli bezpochyby, že tam něco podezřelého najdou. Avšak ničeho nevykopali. Překopali sklepy, zahradu i dvůr pětkrát na všechny strany a klepali pilně na stěny, nejsou-li duté. Při pátém kopání našli ve sklepě pod vikýřem nějaký bodák, bezpochyby, jak jim Hanka vysvětlil, od některého utíkajícího z venku vikýřem do sklepa hozený.

Tato pátá prohlídka stala se 17. července 1848 navečír a trvala 24 hodin. Pátráno nejvíce po papírech a prohlídači nahlédali nejpilněji do archivu šternberského, nenašli však ničeho, čeho by mohli potřebovati; ačkoli hloupá pověst se roztrušovala, že tam prý našli dva hrozitánské balíky papírů – písemnosti Svornosti o tom slavném spiknutí! Papírů neodnesli z Musea žádných.

Důstojníci sami pravili, že se to všechno děje následkem ošemetných, hanebných udávání, která konečně i je omrzela. Ona hezká pověst, že se v Museu našly celé sudy jedu (rozumí se že od Svornosti), povstala nejspíše z toho, že v tamní sbírce nerostozpytecké jsou některé kusy s nápisy: Arsenikkies (Otrusičník železový), Arsenikschiefer atd. Ostatně neučinilo vojsko v Museu žádné škody, jenom že sochám v zahradě nosy zuráželi.

Hanka obohatil musejní sbírky vestřelenými kulkami, nalezenou na ulici kartáčovou koulí a několika zajímavými zbytky pumy.

Za poslance do sněmu *českého* r. 1848 vypsáného, ale ovšem nesvolaného byl Hanka též od okresu kralohradeckého vyvolen. Že nepřijal volby za kralohradeckého poslance do říšského sněmu vídeňského, toho jest známá příčina, že v tak povážlivých časech nechtěl své osobní péče a opatrování drahému Českému museu odejmouti, v němžto ve všech hrůzách svatodušní bouře tak věrně na svém místě setrval, když tolik

jiných *slovútných* vlastenců tento drahocenný ústav a poklad národu českého, pokud nějaké nebezpečení tušili, pánu-bohu poroučeli. Kromě toho mohlo by snad také pravda býti, že Hanka, prohlídnuv dříve nežli mnozí jiní klikovatou, taj-nůstkářskou a podivně zapletenou politiku naší slavné pravice, podle svého přímého, poctivého a jádrného smýšlení občanského s těmito výtečníky se nesrovnával, a tedy nastávající z toho čest jako *Šafařík* rád jim přepustil.

Jako starosta *Slovanské lípy pražské* získal si Hanka nestranným a důstojným jednáním, vlasteneckou i statečnou myslí občanskou, láskou k Slovanstvu a zákonité svobodě všeobecnou vážnost u každého poctivého vlastence. On nepřestával ani v nejhorší době, když nemilost a podezření shůry a hmotná moc nejpříkřeji proti spolku stály, v době, kde, co licoměrného a neupřímného v Lípě bylo, jako plévy před vichřicí se rozmetalo, při každé možné příležitosti potlačeného spolku se ujímati a jeho záležitosti věrně zastávati.“

Kreslivše politickou činnost Váceslava Hanky užili jsme doslovně vypravování Rittersbergova. Co do dat Hankou samým podaných, slušno sobě jich ovšem vážiti; některé pří- věsky však kvůli ostřejší charakteristice vpletené zbarveny jsou subjektivními náhledy Rittersbergovými. Tak na příklad vysloveno slovo „poctivost“ co jakási protiva smýšlení někdejší pravice na říšském sněmě, kdežto přece i *německé* listy, ostatně zajisté pravici této nepřející, vždy a v poslední době opětně tvrdily, že se jí a náčelníkům jejím poctivost nikterak upříti nedá.

O dalším životě Hankovu netřeba už mnoho podotýkati. Působení zůstalo sobě stejné, pilnosti neubývalo. Kdybychom obšírně vyprávěli, povídali bychom věci všem známé; každý hošík, který musejní knihovnu navštěvoval a lidumilnosti Hankově se těšil, působení jeho zná.

17. června r. 1849 začal Hanka na universitě pražské přednášeti o staroslovanštině a velikoruštině; později přednášel také o mluvnici polské. Přednášky ruské byly hojně navštěvovány; hned z počátku bylo posluchačů 200 zapsáno. Často přivedl Hanka do učební síně některého vzácného hosta s se-

bou, nejčastěji Prahou cestující Rusy, kteříž napomáhali, aby žáci jeho ruské výslovnosti snadněji se přiučili.

R. 1857 dožil se Hanka ještě čtyřicítileté paměti objevení rukopisu Kralodvorského. Ku třicítileté slavnosti byl Hanka narychlo obstaral jubilejní vydání a ve Králové Dvoře vyšel příležitostní, pěkný spisek „Věneček uvit třicítileté památce nalezení rukopisu Kralodvorského. Složen dne 16. září 1847 v Králové Dvoře – od Jana Č. Brdičky“. Podobného překvapení dostalo se Hankovi i o deset let později. R. 1857 byla už značná řada mladších básníků vystoupila a ti uspořádali slavnostní pěkné album, v němž básně od Baráka, Bendla, Friče, Háalka, Jandy, Koláře, Lešetického, Nerudy, Pflegra a j. umístěny byly.

Jinak ovšem o dvě léta později.

V jednom sedění musejním poukázal školní rada p. Wenzig k tomu, že pochybnosti o pravosti rukopisu Kralodvorského ještě nevymřely, a že by se tedy rukopis ten všestranně, i chemicky, zkoušeti mohl. Zpráva o tom přešla do Tagesbote aus Böhmen s dodavkem přísvědčujícím, že by všestrannou zkouškou pravost ta před cizinou nejjasněji se dokázala. Nato dáno sekretářem musejním vyjádření, že posud žádných kriticky odůvodněných pochybností se neobjevilo, a že tedy zkouška ta by byla zbytečná. Tagesbote mněl se tím vyzvána, aby jakous kritiku Libušina soudu a Kralodvorského rukopisu podal. Strhla se tím známá polemika, kteráž i našeho slavného Palackého k důrazným o té věci článkům vybídla; spletl se z toho proces, ve kterémž Hanka na své cti bezdůvodně utrpěvší žalobníkem byl, proces, o kterémž se s jistotou říci nemůže, jaký vliv měl na Hanka samého. Mírumilovný Hanka alespoň se, jak víme, zpěchoval zažalovati redaktora Tagesbote a byl k tomu přiměn teprve některými svými přáteli. Výsledek soudu jest znám a známo také, že polemika posud neukončená dosti dlouho ještě potrvá, čímž věc všestranného rozboru a konečného rozsudku, o jehož jakosti nyní už nikdo pochybovati nemůže, dojde. Polemika započala listopadem r. 1858.

Hanka žil prostě a jednoduše. Jeho domovem, působištěm i zábavou byly kníhovní síně a archivy musejní. V Praze ná-

ležel k osobnostem nejznámějším, každý Čech znal ctihodnou jeho tvář, a byť i toliko z českých divadelních představení, jichž byl navštěvovatelem věru nejpilnějším.

Mnohomluvným Hanka nebyl nikdy, ano v oustní rozmluvě ani příliš obratným, ačkoli měl známosti jazykové znamenité a zběhlost u překládání následkem translátorství svého zvláštní.

Čtyřicítileté manželství Hankovo zůstalo bez dětí.

Od přírody byl obdařen Hanka tělem zdravým a silným, kteréž otužilostí větší ještě síly nabylo. Nikdo by byl netušil, že „mladistvý kmet“ Hanka, jemuž léta ubližovat se nezdála, tak brzy skoná.

Předešlého léta počal Hanka churavět, zastonalť na žloutenku. Začal chřadnout, neulehl však; i na plovárnu chodíval ještě dle oblíbeného svého zvyku časně zrána, ačkoli ne tak často více jako za dřívějších lét. Očividně hubeněl.

Teprve 1. ledna letošního roku ulehl a počal zároveň už také blouznit. Lékaři praví, že žaludeční rak se pro náhlou slabost organismu u něho již ani úplně vyvinouti nemohl.

Umřel 12. ledna o šesté hodině večerní. —

A takž bychom byli krátce naznačili život muže, jehož jméno zůstane tak dlouho v ústech našeho lidu, pokud lid krásné písně jeho zpívati, na nějž národ náš tak dlouho pamatovati, dokud vůbec paměti schopen, bude.

J. N.

Č A S 15.—20. ledna 1861

dokonal včera na zapálení plic

Telegraf donesl nám už mnoho potěšných i mnoho zarmucujících zpráv, k zprávám nejtruchlivějším náleží však včera nás došla o smrti milovaného veterána českého písennictví, velezasloužilého *Josefa Františka Smetany*.

Ranní pošta přinesla nám z Plzně list od důstojného P. Bedřicha Hingsta. Obsah listu byl krátký: „Zármutek nastává veliký! Smetana náš již svátostmi umírajících zaopatřen. Snad již nyní, kdy smutnou novinu tuto čtete, umírá! Má zapálení plic. – Těžce dýchá. – Opět hasne jedna hvězda na obloze naší národnosti! – Pomož mu Hospodin!“

Nebylo nám však přáno, abychom slovy těmi připraveni byli na zármutek nastávající. Bleskem nás zachvátila už o několik hodin dříve zpráva: „Smetana náš zemřel dnes o druhé hodině po půlnoci.“

Jmeno Smetanovo je známo po celém Rakousku. Dlouhá léta působil výtečně co učitel a vděčných jeho žáků je na tisíce. Nepůsobil však toliko slovem svým výdatně, cestou literární získal přčetných žáků i mimo školní stěny filosofického ústavu plzeňského. Všeobecný jeho dějepis byl po roku 1848 učební knihou na gymnasiích českých, tenkráté zajisté učebních kněh nadmíru potřebných.

O Smetanovu životu píše J. Jungmanna Historie literatury české následující: „Narozen 11. března 1801 ve vsi Sviňštaněch, kraje Královéhradeckého, kdež otec jeho na panství náchodském zahradníkem byl. Léta 1814 počal studovati na gymnasiu v Hradci Králové, a dokonav zde gymnasijní studia, přestoupil léta 1819 na universitu pražskou, kdež po dvě léta filosofii a pak theologii studoval. Léta 1823 vstoupil do řádu premonstrátského v kanonii tepelské a 14. srpna 1826 na kněžstvo byl vysvěcen. Strávil pět let dílem přípravou k úřadu

učitelskému, dílem v duchovním povolání co kaplan, v kterém učiněn r. 1831 profesorem fyziky a přírodopisu na filosofickém ústavu v Plzni, a 18. listopadu 1834 za doktora filosofie na universitě pražské promovován. Léta 1835 vyvolen za přispívajícího ouda Českého musea, léta 1842 za spoluoudu Vlastenecké hospodářské společnosti v království Českém.“

Celkem klidný život Smetanův podává málo jen doplňků k řádkům právě uvedeným. Řádový slib svůj složil Smetana 23. října r. 1825. Mimo fyzice a přírodopisu učil také matematice upotřebené a po smrti učitele pozdějších buditelů českého písemnictví (jako Jindřicha Marka, Macana, Koubka, Šnajdra, Žítka a m. j.), výtečného to Josefa Vojtěcha Sedláčka, přednášel dobrovolně taktéž českou řeč a slovesnost. Kromě už uvedeného Všeobecného dějepisu sepsal Smetana vícero jiných spisů důležitých, jako Silozpyt čili Fysika, a r. 1840 dějiny vlasti své, kteréž však censurou nebyly propuštěny. Není pochybnosti, že některý z bližších přátel zemřelého podá nám životopis úplný a že dovíme se pak o spisech pozůstalých.

Asi před dvěma léty potkalo Smetanu hrozné neštěstí. Zrak dlouho už slabnoucí vyhasl docela. Navštívil kvůli operací Prahu. Tenkrát se objevilo, jak drahým jest Smetana českému národu. Skoro každodenně přinášely časopisy o stavu nemocného zprávy, a když konečně operací šťastně se podařila, konaly se veřejně na poděkování slavné služby boží za valného účastenství a příležitostných básní přejících dostávalo se milovanému muži se všech stran.

Netěšil se však Smetana dlouho zraku opět nabytému. 16. února uvrhla jej nemoc na lože a po třech dnech dokonal.

Kdožkoli Smetanu osobně seznal, oblíbil sobě lidumilnost a duchaplnou zábavu jeho. O celém působení Smetanovu platí to, co napsal on sám o jednom z výtečníků národa německého :

*Jako vlast mu máti milá,
tak mu stejně svatá byla
práva všechněch národů!*

Č A S 19. února 1861

O Šafaříkovi psali již přemnozí životopisci i kmenů neslovanských, četní turisté popisovali návštěvy své u něho. Nevím již více, kde jsem četl před několika léty turistický taký popis, v němž mluveno o „trojici české“, o Hankovi, Palackém a Šafaříku. Snad sobě leckterý čtenář připomene popis ten, v němž spisovatel o Šafaříkovi psal ve smyslu následující: „Navštívili jsme universitní knihovnu pražskou, méně proto, abychom spatřili a prozkoumali vzácná unika, než abychom seznali nejvzácnější klenot její, učeného slavistu Šafaříka. Byli jsme k němu uvedeni. Překvapila mne věru ta klidně geniální jeho tvář; kdybych chtěl nakreslit studii hlavy učencovy, jak sobě ji nejvýraznější myslím, kreslil bych hlavu Šafaříkovu. Klid jeho tváře je vznešený, láskou naplňující, oko zkoumavé, věhlasné, jak den jasné a ojasňující. Poklid obličeje naznačoval mírnost a přívětivost jeho duše, kteráž každého zaujala, ku každému stejně se jevila, třeba by cizinec po prvé a zcela neoprávněně byl jej návštěvou svou připravil o celé hodiny, jež vlastně vědě a národu určeny byly. S nepředvídanou dříve úctou krácel jsem po boku jeho sály bohaté knihovny, naslouchaje pozorně každému jeho slovu. – – Byl jsem také v Šafaříkovu bytu. Co zvláštnost zajímalo mne poznamenání učencovy manželky, že *on* užívá k oprašování svých kněh *orlich per.*“

Ano, povaha Šafaříkova byla vůbec povahou královského orla. Nejmilejší a jediný vzlet jeho byl ku věčnému slunci pravdy, kteréž tak mnohého slabocha oslepuje, jej však neoslňovalo, vždy více ještě sesilovalo a k dalšímu letu pobádalo. Perutí svou měřil dráhy posud nikým rozměřené, povznesl se ku výši dříve netušené. Bylo k dráhám těm věru zapotřebí perutí obrovských, bylo zapotřebí orla Šafaříka.

Šuměním perutí těch buzen jest národ, sledováním jejich letu naučili jsme se dívati ve slunce minulosti a budoucnosti své. Avšak i obrovská síla ta podlehla konečně odvěčným zákonům přírody. Náhle, jakoby rázem zlomena jest veškerá duševní síla jeho, nemohlať po částkách odumírati, rozkvětší souměrně a ve všech částkách stejnou mocí a krásou. Šafařík bývalou svou sílu mužnou nadlouho nepřežil, ochuravěl opravdivěji rok a zemřel. Smrt jeho nás nepřekvapila, dojímat zhasínající plamen bolestněji než vyhaslý. Dojímal nás přebolestně nešťastná jeho choroba dříve, nyní jest dokonáno, přestal soucit s chorobou člověka a velký smutek ovládá národ za ztraceným geniem.

Šafařík dožil 67. roku svého života. Léta jeho dětská a jinoušská plynula mírně, beze zvláštního vlnobití náruživostí, beze zvláštních rozmarů osudu. Nelze o nich mnoho vypravovat.

Jak již v předběžné zprávě podotknuto, narodil se Šafařík ve vsi Kobelářově v horních Uhrách 13. května r. 1795. Otec jeho byl evanjelickým kazatelem téže obce a dle neúplných posud zpráv o něm vysvitá, že byl vzdělavcem neunavně studujícím a pokračujícím. Původním jeho přáním bylo ovšem, aby učinil ze svého syna taktéž kněze. R. 1805, co hoch desítiletý, odebral se Pavel za svým povoláním na gymnasium rožnavské. V živém tom městečku, kteréž čilý obchod i průmysl má, otevřel se Pavlovi po prvé širší obzor. Po dvou však již létech odebral se na protestantské gymnasium dobšínské. Tenkrát již byl mocen mimo svou mateřštinu také jazyka latinského, maďarského a německého. Dobšín v Gemerské stolici jest toliko městys a má vzdor svým četným dolům a hutím o polovici méně obyvatelů než Rožnav. Zde byl Pavel opět více sama na sebe obmezen, což hloubavost jeho, v otcovském domě již nauvyklou, ještě zvýšilo a utužilo. Po odbytém gymnasiu oddal se Šafařík filosofickým a pak i bohosloveckým studiím na lyceum kežmarském (1811–1815). Že zde hledal i vyčerpal dle možnosti všech učebních prostředků lycea, že ohnivě oddal se studiím theologickým, filosofickým i právnickým (studovalť také uherské právo), méně nás z doby té

zajímati může než náhoda, která mu po prvé české básnické a jiné spisy do rukou vpravila a v srdci jeho onen plamen rozžehla, jenž se později naším sluncem státi měl.

Z Kežmarku odebral se r. 1815 na vysoké školy jenaské, kdežto již odedávna zřízena jsou nadací pro nekatolické bohoslovce uherských zemí. Dvě léta zůstal Šafařík v Jeně a po celý ten čas studoval neunaveně. Mimo bohosloví a filosofii obracel hlavně zřetel svůj ku slovanskému jazykozpytu, v němž vbrzku tak daleko dospěl, že již r. 1818 výdatně přispěl ku přeměně české prosodie a v boj se pustil s muži tehdáž již slovútnými. Ku vytříbení metriky přispíval Šafařík vůbec mnoho, hleděl k tomu, aby se naše veršovství vzdělávalo i vzory klasickými, i aby k původnějšímu rázu sobě pomohlo seznáním jinოსlovanských metrik (o metrickém veršování illyrských Slovanů uveřejnil Šafařík ještě r. 1833–35 v Kroku pojednání velmi důkladné, tamtéž pojednal učeně o hexametri). V původních svých básních, jichž již r. 1814 v Levoči samostatný svazek vydal (Tatranská muza s lyrou slovanskou), liší se hloubkou myšlének a přilnutím ku vzorům klasickým chvalně od většiny tehdejších básníků, jejichžto plodům záhy již velké ceny nepřikládal.

Tehdejší literární poměry byly zvláštní. Chudá ještě literatura nemohla se měřiti s literaturami národů jiných, nemohla ještě lidu nahraditi ani dost málo, čeho by byl pozbyl nečtením plodů cizích. Pěstitelé její dobře to cítili a v zimničním takřka napnutí a píli byl by každý jednotlivec rád pracoval v oborech všech, matematikové i přírodovědci, historikové i filologové podávali sobě vzájemně ruce. V básnictví na příklad zkusil se skorem každý spisovatel, přiměla je k tomu i právě nejkrásněji vykvetající poesie německá. Byl to týž poměr jako později r. 1848, kdy každý spisovatel, ať již k tomu oprávněný a nadaný, čili nic, sáhl po péro žurnalistickém nebo sobě upravil papír na nějakou brošůrku, jen aby politické, potud nevzdělávané pole rychle se rozzelenalo.

Šafařík, jak již praveno, ovšem vynikal nad jiné, hlavní však prospěch měl on sám i literatura z básnických jeho plodů, že mluva jeho klasickými měrami v křišťál se zdokonalila.

Šafařík záhy již byl proniknut myšlénkou vzájemnosti slovanské, obzor jeho se šířil, a tím se také stalo, že přilnul, vystupuje z užších a těsnících jej mezí, k spisovnému jazyku českoslovanskému, jehož se stal pak mohutným obhájcem.

Snaha Šafaříkova po universálním vzdělání byla neukojitelná. Co se týká studií literárních, nevěnoval pouze píli svou písemnictví antickému, plody živoucích jazyků zajímaly jej měrou rovnou. Důkazem pro obé jsou práce již v Jeně sepsané, na příklad překlad Aristofanovy veselohry Oblaky, uveřejněný později v Musejníku, a překlad Schillerovy truchlohry Maria Stuart, vytištěný r. 1831 v Praze. Poslednější překlad je posud na repertoáru českého jeviště pražského.

V Břetislavi zdržel se Šafařík až po rok 1819, a sice co vychovatel jistého mladého uherského šlechtice. V Břetislavi pěstovala se tenkrát slovanská literatura co nejhorlivěji, kolem Pálkoviče shromáždili se Šafařík, Palacký, Benedikti, Jungmann a j., kteří zakrátko literatuře české nový směr dali a v nedlouhé době slavného jména sobě vydobýti dovedli. R. 1818 vyšli v Břetislavi Počátkové českého básnictví, sebrané to básně oněch mladých spisovatelů, kterýmiž zároveň poraziti se mělo veršování přízvukové. Metrika antická posloužila nám zajisté v ohledu tom, že překazila již již se vzmáhající a právem se stávající veršování přílišně nedbanlivé a přispěla značně ku vytríbení a obohacení jazykovému. Později přešlo i antikisování to, jako ve všech jiných literaturách evropských, v protivu svou, u nás ovšem skrovněji se jevící. U mnohých, více pilných než nadaných, avšak přece velmi vděčně uznaných, nastoupila slovní a metrická hříčka místo básnické myšlénky a básnického zápalu, veršování dle přízvuku hlásilo se pak opět o přirozené své právo, jehož se mu ušlechtěnému již mezi vládím metra antického konečně také dostalo. U Čelakovského dovršilo se v Růži stolisté spojení to v ladný souzvuk, kteréhož se ani veršování právě plynoucích dnů, ač dosti chudé a nedbalé, zcela nezbavilo.

Mladí oni spisovatelé pomáhali Šafaříkovi i při sbírání slovanských národních písní, jež Šafařík jako národní poesii slovanskou vůbec velmi pilně studoval. Písně světské lidu slo-

vanského v Uhřích (v Pešti 1823, 1827), jakož i pozdější zcela samostatné články Šafaříkovy o předmětu tom dávají dostatečné svědectví.

Na podzimku r. 1819 povolán jest Šafařík do Nového Sadu co profesor humanitní na gymnasium tamější, jež se právě tenkrát znovu zřizovalo. S profesurou jeho spojeno bylo zároveň ředitelství. Následkem třenic mezi Slovany a Maďary, vzniklých z toho, že se gymnasium novosadské pomadařit mělo, složil Šafařík r. 1825 hodnost ředitelskou; národní ty půtky ztrpčily mu vůbec mnohé chvíle a tehdejší nepřátelé Slovanstva stali se i osobními nepřáteli jeho. Vzdor těm a podobným nepříjemnostem kráčel však Šafařík svou cestou, vhloubal a vstudoval se vždy víc a víc v ducha slovanského a historii jeho rozvinu. První svá větší vědecká díla vydal jazykem německým, jsou to spisy *Die Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* a *Über die Abkunft der Slaven*. Prvější dílo považoval Šafařík za pouhou rukověť, již po prvé podán přehled literárního života Slovanův; chtěl později o téže látce sám mnohem obsírněji pojednat. Učený svět však již tenkrát obdivoval se píli a vlohám mladého spisovatele a dovedl jich ocenit tím více, ano známo bylo, že v tehdejším bydlišti svém musil sobě pramenů zaopatřovati pracně. Vzdor některým vadám spisu zůstal tento posud zdrojem, z něhož přemnozí literární historikové již čerpali. Druhý spis je jaksi širší rozvedení a kritické rozmnožení spisu Surowieckého a považovati jej sluší za předchůdce Slovanských starožitností. Další dráha Šafaříkova byla nyní již jasna: slovanskou filologií ku historii dávných věkův Slovanstva. Šafařík potkal se s uznáním všestranným a r. 1828 jmenován jest již členem Královské varšavské společnosti nauk, učené společnosti krakovské a latinské společnosti je-naské.

Žije mezi Jihoslovany a poblíž četných řecko-nesjednocených klášterů, chovajících přemnohé drahocenné památky staroslovanského písemnictví, zaopatřil sobě Šafařík co možná nejdůkladnější známost života jihoslovanského, všech nářečí a celého literárního postupu jeho. Z té doby jsou jeho *Serbische*

Lesekörner oder historisch-kritische Beleuchtung der serbischen Mundart, jmenovaný již článek o illyrské metrice a k celé řadě důležitých článků pozdějších taktéž tenkráté již základ dán. O literatuře jihoslovanské, o kyrilském tisku, o postupech filologie podána jsou nám pojednání neocenitelná. Šafařík znal slovanský Jih všestranně, vypravuje se na příklad o něm, že dávno již pomýšlel na to, jak by se měl Bělehrad spojit se Soluní železnicí běžící Kosovým polem. V nejnovější době zasazuje se o provedení myšlenky té Hahn. Lásku tu k jižnímu Slovanstvu podržel až po skon svého života, ještě v posledním desítiletí obíral se s vydáváním staroslovanských památek, se zkoumáním v otázce kyrilsko-glagolitické. Nestal se však Šafařík učencem jednostranným, sledovalť ostatní literatury slovanské s rovnou láskou a důkladností.

Konečně vzdal se Šafařík r. 1833 dobrovolně profesury své novosadské, aby se přestěhoval do Prahy, kdežto pro vědecké jeho bádání nepoměrně bohatších zříděl naň čekalo. Hlavní příčinou kroku toho byl Palacký, s nímž Šafařík v nepřetržené výměně myšlének žil a jenž jej hlavně přiměl také ku sepsání Starožitností slovanských. Nové té své vlasti zůstal Šafařík již věren až po smrt svou, ač zde alespoň z počátku i s trpkou nouzí zápasiti musil. Setrval však a odolal r. 1842 na příklad i čestnému a výhodnému vyzvání, aby převzal profesuru na berlínských vysokých školách.

Z počátku byl Šafařík v Praze translátorem pro ruštinu a polštinu a redigoval r. 1834 ilustrovaný týdeník Světozor, kterýž u Haasovců vycházel a pendantem zároveň vycházejícího Panorama des Universums byl. Psal neunavně skoro do všech českých listů, nejpilněji do Časopisu Českého musea, a obdařil i německé listy, na příklad Wiener Jahrbücher a Glasrův Ost und West, veledůkladnými články. Materiální jeho poměry nechtěly se však nijak lepší. Lidé, kteří s ním bydleli v jednom domě, vypravují přesmutné věci o jeho tehdejší stávě; přece však nespátřili jej nikdy sklíčeného, na obličejí jeho trůnil vždy posvátný mír, vnitřní spokojenost, a byla-li kdy hlava jeho sehnuta, tížily jej starosti zajisté vědecké. Teprve 29. květen 1837 zaopatřil mu pevnější postavení – Šafařík stal se

censorem! Jeho dobrosrdečnost, jeho skromnost a přímá mysl nepřipustily, aby úřad ten zastával způsobem tenkrát běžným. Zde skutečně platí nejvíce slova jistého publicisty: „Lituji každého censora, který jest lepší než ouřad jeho.“

Mezitím pracoval jak včela neunavně na obrovském díle svém Starožitnosti slovanské. Již r. 1835 byl první díl v rukopisu skoro dohotoven, teprve r. 1837 odevzdán jest ale tisku. Bylo by zbytečno, kdyby se rozváděti chtěla v krátkém životopisném přehledu tomto důležitost Starožitností.

Byl to první spis, kterýž zřetel veškerého vzdělaného světa obrátil ku literatuře české a jí čestné jméno zaopatřil. Překlady do cizích jazyků sledovaly jeden po druhém, přispíšili sobě Poláci, Rusové i Němci. Do němčiny přeložil Šafaříkovo dílo Mosig von Ährenfeld (Lužičan Kłosopolski). Pravdivý jest výrok, že kdyby byl Šafařík nese-psal ničeho mimo Starožitnosti více, byl by se stal již nesmrtelným. Věčná škoda, že spis nedospěl ku dílu druhému o vnitřním životě dávných Slovanů, k němuž zajisté bohatý materiál musí se mezi pozůstalými spisy Šafaříkovými nalezati. Jednotlivé zde onde uveřejněné články svědčí o tom, jakého by se bylo nám opět dostalo kolosálního díla.

Šafařík objevil se světu spisem tím co veliký, kritický historik, ač sám vždy myslil, že má více náklonnosti k filologii. U něho vzešlo z filologických studií nejkrásnější ovoce, jakéhož nám jazykozpyt vůbec poskytnouti může.

Ku konci téhož roku, co vytištěny jsou Starožitnosti, odevzdal Palacký Šafaříkovi redakci Musejníka, již tento vedl pak se znamenitým úspěchem až po rok 1843, kdež ji pak odevzdal zase Vocelovi. Šafaříkem stal se Musejník prvním takřka časopisem slovanským, nejvýtečnější síly všech kmenů našich přispívaly k němu, byl pravým střediskem snah vzájemně slovanských. Od těch dob vyšla z péra Šafaříkova celá řada znamenitých článků a pojednání filologických, kteréž získaly slovanskému jazykozpytu uznání nejvýtečnějších v oboru tom mužů. Mimo články ty vyšel od něho čas od času samostatný větší spis. Již r. 1834 usnesl se s Palackým na tom, že vydají spolu nejstarší památky českého písemnictví, s pojednáními

historickými a filologickými, tak aby celek odpovídal zcela tehdejšímu stupni vědy. Teprv r. 1840 vyšel však zamýšlený spis tento, obsahující Libušin soud, Evangelium sv. Jana, Lito- měřický základní list a glossy Mater verborum; vyšel německy pod titulem Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache. Brzy nato vyšel před důležitý Slovanský národopis, kniha to, která by neměla v žádné probuzelé slovanské rodině scházeti. Nakreslil-li Šafařík Starožitnostmi jasný obraz slovanské dáv- nověkosti, podal zase Národopisem neméně jasný obraz slo- vanského nynějška. Pravý triumf slavil Šafařík ve filologii r. 1845, kdy vyšli jeho Počátkové staročeské mluvnice co pro- prava k Maticí vydanému Výboru z literatury české. Šafařík chtěl svým časem vydati historickou mluvnici českého jazyka, Počátkové měli býti tomu základem. Jak Šafařík smýšlel o pís- ních našeho Rukopisu, vyslovil v předmluvě k Thunovu pře- kladu Gedichte aus Böhmens Vorzeit; velmi nemístno bylo tedy, že se odvolávali odpůrcové Kralodvorského rukopisu při známé při k tomu, že Šafařík hlasu svého ve věci té nevy- dává, řeklť již v předmluvě oné, „že život lidský jest příliš krátký, než aby se trávil zbytečnými odpovědmi na plané ná- jezdy“. Šafařík vyslovil tam úplné své přesvědčení o pravosti Rukopisu, a kde *Šafařík* byl přesvědčen, stává se věru všecken odpor stran nepovolaných a nevědomých lichým.

Mezitím změnil se i ostatní poměry Šafaříkovy valně. R. 1842 jmenován jest „přespočetným kustodem“ při pražské universitní knihovně, zároveň ještě ponecháno mu místo cen- sorské, jež později přenechal profesoru Janu Pravoslavu Koub- kovi. Dříve však musil zletilý kustos Fischer, známý orienta- lista, zemřít, než se stal Šafařík kustodem skutečným. Když bibliotekář Spirik šíliti počal, zastával Šafařík prozatímně ouřad jeho, až se konečně r. 1848 sám bibliotekářem stal. Téhož času zřízena jest pro Šafaříka na vysokých školách pražských učební stolice slovanské literatury, na niž však nikdy nevstoupil.

Téhož času zasypávaly již učené společnosti (vídeňská, ber- línská, petrohradská, mnichovská, gotinská, leydenská, vilen- ská, krakovská, oděská atd.) Šafaříka svými diplomy, vlády svými řády. Prusko mu udělilo řád svůj Pour le mérite, kterýž

v Rakousku jen ještě knížeti Klementu Metternichu a baronu Hügluvi udělen jest. Později obdržel také řád Františka Josefa a komturní kříž ruského řádu svaté Anny.

Rok 1848 vzbudil Šafaříka i ku činnosti politické. Zúčastnil se výdatně ve svolání Slovanského sjezdu, předsedal schůzkám jeho a měl jednou řeč, slavnou hlubokými svými myšlénkami a zápalem svým, kterýmž zachvátil celé shromáždění. Brzy však vzdal se vší politické činnosti a pohroužil se opět zcela ve vědecká svá bádání. Beztoho se ho nebyl vzdal ani v nejkřutší bouři roku toho a Časopis musejní přinášel stále skvělé důkazy neunavné jeho píle.

Co se týká dalšího ještě působení Šafaříkova co učence a spisovatele, zůstavil nám mnohé drahocenné památky. Předsedal komisí pro české názvosloví a řídil její důležité práce, zároveň pak co jakous pomocní práci uveřejnil včasné své pojednání o skloňování cizích jmen.

Jeho Národopis dočkal se v době té třetího zlepšeného vydání, dříve již přeložen jest do několika jazyků. Zanášel se též s myšlénkou, že vydá řadu sebraných filologických pojednání v knize souborné. Nejdůležitější jeho práce poslední věnovány byly otázce o původu, vlasti a stáří glagolštiny, o kterémž předmětu vydal r. 1858 spis samostatný, sepsaný jazykem německým. Známo, že náhledy Šafaříkovy vzbudily živou polemiku.

Co bibliotekář působil Šafařík velmi blahodárně a pilně, takže ústav mu svěřený povznesl vzdor mnohým hmotným překážkám k výši značné.

Přílišné duševní namáhání nemohlo zůstatí konečně bez smutných následků, tělo počalo chřadnouti, duch slabnul. Před dvěma léty již objevovaly se příliš patrné známky choroby, před rokem pak přihodila se mu ona známá nešťastná událost. Lázně a umění lékařské dovedly sice na čas docílití zdánlivého oživení sil, 23. června b. r. však vypukla opět choroba způsobem nejpovážlivějším a tři dni nato nebylo Šafaříka více.

Šafařík zůstavil vdovu (Julii, rozenou Ambrozy de Seden) se čtyřmi dětmi. Dva synové jeho nastoupili již dráhu uče-

neckou, Vojtěch vyznačil se spisem svým o lučbě, vydaným pomocí Matice.

Nyní, kdy národ náš tak utěšeně rozkvítati počal, nyní, kdy volně vzrůstati může všechno símě ve vděčnou půdu naši hosené, musil nás Šafařík opustiti. Nedáno mu, aby se dočkal ovoce blahodatného svého působení.

△

Č A S 3., 5. a 7. července 1861

△

Málo bude obyvatelů Malé Strany a Hradčan, kteří by nebyli znali pátera Krolmusa. Patřil mezi originály malostranské, mezi „odvěčné“ její figury. Když šel po ulici, byl se všech stran pozdravován. Jeho obyčejná vycházka byla o polednách. Pomalu kulhal výsluním, jež sestárlý muž pečlivě vyhledával. Vysoká, silná postava opírala se o ráznou, dole kovanou, nahore kladívkem opatřenou hůl. Na sobě měl Krolmus po mnohá léta v zimě v létě zelený svrchník s aksamitovým límcem, na hlavě seděl mu nízký klobouk se širokou střešou, kterýž při pozdravování jen s jednoho ucha na druhé se přesmykoval. Klobouk ten měl i doma na hlavě, sundal jej jen na loži, na kteréž dosti často déle upoután byl. Rudý, hrubými, avšak přívětivými rysy se vyznačující obličej díval se jasným zrakem svým vesele do světa, jako by radost měl z teplého toho slunéčka, kteréž mu ohřívalo choré jeho oudy. Prošel Mosteckou ulicí, přešel most a vracel se pak pomalu toutéž cestou domů. Obyčejně jej sprovázel po cestě některý ze studujících, který jej právě potkal – Krolmus znal se skoro se všemi odrostlejšími studujícími –, a doprovodil jej až do bytu jeho u Splavínů na náměstí, kdežto po mnohá léta bydlel, než se přestěhoval do posledního bytu na Hradčanech, z něhož pro churavost málokdy již vycházky konati mohl a z něhož mrtvolu jeho nyní doprovodíme a uložíme na Vyšehrad vedle dávného přítele jeho Váceslava Hanky.

Studující chodívali velmi rádi k starému starožitníku na návštěvu, a třeba by byly mnohé zvláštnosti jeho je bavily, nepouštěli jej přece nikdy, aby láska jejich k národu, jeho minulosti i přítomnosti nebyla bývala zvýšena. Jeden studující uváděl tam druhého, všichni byli vítáni, každý obdržel dle patriarchálního zvyku starcova dvě hubičky na přivítanou i na

rozloučenou. „Právě máme kávu, dobrá smetana tento –, Anynko, dej šáleček panu –, jakpak se jmenujete tento –,“ a student zasedl, pil kávu a naslouchal mezitím sterými „tento“ přervanému, avšak vždy ohnivému a nadšenému starožitnickému výkladu. Nebyl-li na lože upoután, seděl Krolmus u stolu a slepoval třepy pohanských popelnic, jež byl přivezl z některé, podporou musejní umožněné cesty své. Velký kříž měl s těmi dělníky po venkově: „Všechno mně rozbijou, hledají v popelnicích peníze, hlupáci!“ Avšak hned připojil zase rozveselen: „Vy jste ještě neviděl mou popelnici s runami? Anynko, podej sem tu popelnici s runami, to je vám –.“ A nyní vykládal divné čáry na popelnici. Anynka, jeho stará hospodyně, lítala sem a tam, aby přinášela nesmírné folianty s runovými azbukami všech, i asiatských národů, kteréž konečně z klikatých čar Flinsa nebo některého jiného pohanského boha vyvodily.

Nechci a nemohu zde naznačit stupeň, jak vysoko stál Krolmus co starožitník theoretický, co starožitník praktický byl však zajisté neocenitelný. Nepoměrná většina všech pohanských hrobů posud odkrytých odkryta jest Krolmusem, mělť v ohledu tom praxí znamenitou. Byl jsem několikráte s ním na vycházkách jeho. Uměl s lidem našim znamenitě zacházet, s ním rozprávět, po pověstech vůkolních se vyptávat. „Ajaj, toť jsou pohanské pověsti! A kdeže se ten bezhlavý kněz ukazuje?“ – „Tamhle v háji.“ A v hrbolovitém háji najednou poukázal Krolmus k některému, pro laika zcela nenápadnému pahrbečku – „Zde musí být pohanský hrob!“ Najal nádeníky. „Nyní dejte mně pozor, zrovna tady musí být popelnice!“ Výsledek vždy osvědčil Krolmusovu praxí.

Krolmusovy Staročeské pověsti, zpěvy, slavnosti, hry, obyčeje a nápěvy ohledem na bájesloví československé, jichž vyšlo as třináct sešitů, obsahují znamenité množství materiálu, byť i nedosti kriticky sestaveného. Sbírka ta bude teprve později vzdělavateli řádně oceněna, použili jí však nyní již mnozí, na příklad Hanuš v Bájeslovném svém kalendáři a jiní. České pověsti, hry, zpěvy měly ovšem pro Krolmuse hlavně cenu tenkrát, když v nich spatřoval zbytky pohanského života,

avšak i pro poetickou krásu jejich měl smysl úplně rozvinutý. S pravým nadšením zasedal ku svému starému klavíru a doprovázel svůj chraptivý sice, avšak často mocně dojemný zpěv. „Oh, oh, to je píseň, prastará, pohanská, jako byste Beethovena slyšel!“ Poslouchal jsem zpívajícího starce velmi rád, národní písně naše zdály se mně u něho nabývat zvláštního rázu. Byly to skutečně zkázky dávných dob, vál z nich dech starobylosti, šepotaly o minulé, pohrobené poesii, bylo mně, jako bych naslouchal truchlým zpěvům posledního českého barda. Poesie jarého, mocného ještě národa nalezala v prsou mocného ohlasu, pěl jsem tiše, se zbožným takřka pocitem s sebou velebně krásnou

*Daleká, široká pole,
což jste se zelenaly –*

zamilovanou to národní Krolmusovu.

A u téhož starého klavíru sedával Krolmus, když měl svou skoro každodenní návštěvu od sousedních dětí. Stoly a stoly musily stranou a usmívající se, blažený velebný pán hrával neomrzele havěti té polky, strašáky, hulány atd., až to samotny děti unavilo. Věru, Krolmus zasloužil již co člověk vřelou vzpomínku naši, byť i nebylo značných zásluh jeho literárních. –

Krolmus, Grolmus čili Sumlork, jakž se také zvráceně kvůli bývalé, opatrné censure psával, narodil se 14. února 1787 ve vsi Březinci v Boleslavském kraji na statku hrubobělském. Byl synem tamního učitele. Vlastnoruční životopis jeho vypravuje, že jej r. 1811 filosofická studia do Prahy přivedla a že zde naň působili mužové J. Nejedlý, B. Bolzano a Norb. Vaněk. R. 1812 odebral se k dalším studiím do Mostu.

Prázdnin svých požíval pravidelně k tomu, aby seznal vlast. První cesty platily Žatecku, Chebsku a Litoměřicku, následující Krkonošům, Horní a Dolní Lužici. Na cestách svých početných pozdějších navštívil ovšem skoro každou vísku českou. Hned z počátku hleděl k tomu, aby v každém kraji, kterýž navštívil, sebral co možná národních pověstí, pořekadel a oby-

čejů. V pozůstalých fascikulech jeho spisů lze takřka i nejmenší počátky neunavné jeho činnosti pozorovati.

V Litoměřicích, kdežto Krolmus r. 1813 do ústavu bohosloveckého postoupil, měl na něj výdatnější a pro celý život rozhodující vliv nesmrtelný náš Josef Jungmann.

Někdejší arcibiskup pražský rytíř Chlumčanský světil r. 1815 Krolmusa na kněze a r. 1818 stal se tento kaplanem v Nové Lysé. Již tenkrát počal Krolmus sám také na dorůstající mládež probuzuje působiti, mnohé ochotnické divadlo po venkově slavilo v něm zakladatele svého. Vlastenečtí, stejně smýšlející kněží scházivali a navštěvovali se tehdy vzájemně, aby porozprávěli o literárních potřebách; návštěvy ty byly malými besedami, při nichž zpíváno a deklamováno. Fr. Novotný, Václ. Kara, Václ. Růžek, Fr. Dřevěný, Ant. Marek, Fr. Vetešník, Vacek, Vojt. Sedláček a Krolmus tvořili takovou společnost. Hlavním účelem jejím bylo rozšiřování kněh mezi lidem. Nejčastější vycházky k účeli tomu konal Krolmus se Sedláčkem, nosívali celé uzle kněh a rozdávali je.

Nemilé následky mělo pro Krolmusa, že přeložil agendu latinskou do češtiny a podle tohoto překladu církevní obřady mezi akatolíky konati počal. Posluchačstva získal tím Krolmus nesmírnou sílu, byl však obžalován, a ačkoli z nejtěžších obvinění očistiti se dovedl, byl přece k zamezení dalšího nemilého hluku a sporu r. 1819 co kaplan do Mšena přesazen. „Když tehdejší biskup Hurdálek,“ tak vypravuje Rittersberg, „na visitaci do Mšena přišel, dal u své přítomnosti Krolmusovi kázati před lidem a mládež katechisovati. Krolmus užíval ve Mšeně takové populárnosti, že až z okolí dosti vzdáleného k jeho kázáním a poutnickým slavnostem lid se tisíci sbíhal. Pohříchu nastaly zase při takovém shonu jakási nedorozumění a duchovní třenice, které zase k žalobám a vyšetřováním vedly. Byv sedm dní v klášteře dominikánském v Litoměřicích zavřen, viděl se Krolmus následkem těchto rozepří opět r. 1823 přesazena, a sice do Brozna v okolí litoměřickém. Sem přicházival i katolický i akatolický lid velmi četně přes dvě řeky – Labe a Ohři – ke kázáním Krolmusovým.“ Krolmus byl vůbec všude pro svou vzornou snášenlivost v ná-

boženském ohledu milován, a co kazateli proukazoval mu lid všelikou úctou. Stalo se i, že jej po jednom výtečném kázání na ramenou svých z kostela domů nesli.

Téhož roku stal se Krolmus expositorem v Kresejně nad Ohří, odkudž již Českému museu v Praze pilně starožitnosti jím sebrané zasílal, r. 1832 obdržel faru ve Zvíkovci, na statku doktora práv rytíře Kaliny z Jäthensteina. V následujících letech byl Krolmus i s Kalinou i s duchovním představenstvem svým opět do velmi příkrých rozepří a procesů zapleten, které se r. 1840 tím skorčily, že utrápen a churav k líčení svému do Prahy se odstěhoval. Právní pře jeho trvaly až do r. 1843.

V Praze působil výdatně. Privil jsem již, že na probuzení národního ducha v české mládeži slovem a skutkem velkého vlivu sobě vydobyl. Vyznačující a originální byl na příklad jeho poměr k mladistvému básníku Jaroslavu Kalinovi. Kalina, jak známo, žil ve zcela chudobných, nuzných poměrech a docházel často v největší tísní své ku Krolmusovi. Právě když byla nouze nejvyššího stupně dosáhla, byl Kalina dopsal divoký svůj Kšaft. Krolmus znal baladu tu z rukopisu, dal ji na vlastní útraty ve způsob létacích listů vytisknouti, najal v Dominikánské ulici krámk a zasedl tam sám, aby píseň novou prodával. V nižších vrstvách společenských nastal po Kšaftu nesmírný shon, Krolmus, který kupujícím nápěv předzpěvoval, sotva stačil prodeji a za tři dni byl veškerý znamenitý náklad, 10000 obnášející, rozebrán.

Podporou Musea bylo Krolmusovi umožněno, že konal každoroční archeologické vycházky; kořist všelijakých předmětů starožitných byla vždy velmi hojná. České museum, Kalina z Jäthensteinu, Pachel a jiní sběratelé viděli své sbírky neunavenou a důmyslnou pilností Krolmusovou znamenitě rozmnoženy.

Jak vřelým přítelem a pomocníkem Krolmus žijícím byl, právě tak věren byl ještě přátelům zesnulým. Jeho hlavně příčině jest paměť Šeb. Hněvkovského oslavena na volšanském hřbitově oním velkým pomníkem, který již formou svou mohylu představující svědčí, že jest zkamenělou myšlénkou starožitníkovou.

V březnu r. 1848 volen jest Krolmus do Národního výboru pražského. Po svatodušním boji r. 1848 byl Krolmus pro jakési nedorozumění zatčen (18. června). Jelikož nemocen v posteli ležel, vynesli jej vojáci z lože na vůz, i čeleď jeho byla zatčena, spisy a jiné věci mu zabaveny. Po desítinedělním uvěznění na hradu pražském byl co nevinný propuštěn, ještě dříve čeleď jeho. Při této příležitosti přišel o některé rukopisy a jiné věci. Z času uvěznění toho vypravují se některé originelní anekdoty. Jistý mladý důstojník, odevzdávaje jednou nástupci svému v stráži vězně, pravil mezi dveřmi světnice, v níž Krolmus s několika muži ještě uvězněn byl: „Zde máš sedm civilistů a jednoho popa!“ Při těchto slovích ukázal na jistého mladšího kněze v popředí světnice. „Šest civilistů a dva popové, zdvořilý pane,“ opravoval z pozadí Krolmus zcela chladně.

Malostranská Slovanská lípa vyvolila v říjnu 1848 Krolmusa za starostu, z kteréžto důstojnosti r. 1848 pro churavost se poděkoval.

Zbývá jen, abych uvedl některé ještě z četných jeho spisů, o kterých posud jsem se ani nezmínil. Jsou to: *Světlo života*, modlitební kniha. – *Obrana pravdy katolické* proti odporům akatolíků čili smír mezi katolíkem a akatolíkem, 3 díly (sepsáno z nařízení konsistoriálního). – *Popsání pamětihodných věcí chrámu Páně sv. Víta*. – *Kronika všech povodní* posloupných let v království Českém. – *Život sv. Ivana*. – *Levý Hradec*. – *Pobanské božiště na Levém Hradci* atd. atd. – Mnohé spisy naleznou se ještě v jeho pozůstalosti.

Pravil jsem již, že Krolmus dlouhá léta postonával. Nejvíce vytrpěl zastaralým neduhem choré nohy, který jej po měsíce k loži poutal. Poslední rozhodující nemoc jeho nebyla dlouhá, ač mohútné tělo jeho jen stěží smrti se dopracovalo.

△ V Praze 31. října.

Slavili jsme dnes paměť narozenin Havlíčkových. Zbytečno by bylo, kdybychom opět a opět psali feuilletony a články k oslavě památky jeho, kdybychom nanovo určovali stupeň, na kterém stál co spisovatel, co politik, co muž, a čím nám jest co povzbuzující vzor, čím jmeno jeho pýše národa. Jsme dnes klidnější, než jsme byli před rokem. Nezapomínáme sice na Havlíčka *mučedníka*, nynější ale poněkud klidnější doba, úloha naše a zároveň úloha veškerého českého časopisectva mimovolně nám dnes připomíná Havlíčka *žurnalistu*. Také čím byl Havlíček co žurnalista, netřeba šíře vykládati, soud nestranných vzdělanců evropských zněl o ceně jeho jednohlasně, historie žurnalistiky, bohatá na vynikající momenty, vřaduje jmeno jeho mezi jmena nejskvělejší. Uvážíme-li, čím je žurnalistika veškerým vzdělaným národům, pochopíme celou váhu výtečného žurnalisty svého.

Časopisectví učinilo nesmírné pokroky, mezi časopisy před padesáti léty a časopisy nynějšími jest rozdíl nesmírný, právě tak překvapující jako rozdíl mezi vzdělaností před půlstoletím a vzdělaností nynější vůbec. Vše, co lidský duch vynalezal, musilo zároveň posloužiti časopisectvu. Železnice sblížily země a lidi, telegraf myšlenky. Časopisy pražské přinášejí nyní na příklad zprávy, co se stalo předešlého dne v Paříži či v Petrohradu, co před několika dny v Americe. Před padesáti léty přicházely prvější zprávy za několik týdnů, poslednější po čtvrtletích. Pro mnohé třídy společenské jsou časopisy nyní již takřka jedinou literaturou a vynahražují jim celé knihovny. Přední duchové vědečtí skládají v nich výsledky svého bádání, průmyslníci podávají jimi známost o nejnovějších svých pokrocích, obchod má v nich hlavní zpravodatele a zpro-

středkovatele, a politika, kdekoli jen volné slovo panuje, bez něhož není ani obecného blahobytu, ani tedy rozvinu časopisectva, řídí se jejich hlasem, pracuje jimi a bývá jimi opanována. Pohledneme-li na obrovské časopisy americké a anglické, uznáváme, že ještě nyní platí stará, často opěťovaná věta: „Svobodu národa možno dle velikosti jeho časopisů měřiti.“ Teď jsou již časopisy nejen měřítkem svobody; listy hospodářské svědčí, jak daleko stojí národ v hospodářství, průmyslnické, jak v průmyslu, atd. I pro nás jest časopisectvo takým měřítkem přísným a bezpečným. Až po rok 1848 měl veškerý národní život a ruch náš ráz patriarchální a tentýž ráz mělo české časopisectvo. Rok 1848 povzbudil Čechy opět k politické činnosti, zároveň vzbudil a utvořil co hlavní páku činnosti té politické časopisectvo české. Přední hvězdou byl v době tehdejší Havlíček, mistr politické satiry. Čilejší politický ruch vyvodil tenkrát ovšem čilejší a četněji ještě zastoupené časopisectvo, než jaké je nyní za ruchu slabšího. Nastala opět doba nevolnosti, časopisectvo české kleslo pod nulu, právě tak jako česká svoboda. A nyní opět máme časopisy své, velké a důstojné, pravé myšlenkové hradby proti všelikým nájezdům na omladlou volnost naši. Možno, že opět nakrátko zahalí se mladé slunce mrakem, že i časopisům českým nastane doba zase nepříznivější, mořící, mraky ty ale brzy budou rozervány a žurnalistika česká dopracuje se konečně té dokonalosti, které dosáhnouti musí.

Často vyslovil se Havlíček, že jest jeho největší touha co žurnalisty, aby měli Češi časopisy rovněž velké a bohaté jako národové jiní. Ač má časopisectvo české právě tak značné ještě mezery jako svoboda naše, přece již jsme značně pokročili. Obsahem svým rovnají se směle na příklad listům německým, byť i vzdor nepoměrně rozšířeným čtenářským kruhům nemohly ve všem již vyrovnati se ideálům Havlíčkovým. „Několik členů redakce určil bych pro cestování, vždy by musil jeden neb druhý prodlíti alespoň půl roku v Berlínu, v Paříži nebo v některém jiném z předních měst evropských,“ říkával na příklad Havlíček. Neobyčejná vydání českého časopisu nedovolují ovšem ještě podobné větší exkurse žurna-

listické, toho jsme však v náhradu přece již docílili, že alespoň stálé dopisovatele své máme na místech nejrozmanitějších.

Jak praveno, o konečném rozvinu českého časopisectva nelze nyní již ani pochybovat, nechť přijde cokoli. Pohlížíme s pýchou zpět na doby minulé, probíráme se ale zároveň s jakýms bolestným pocitem v truchlých památkách chudších dnů. Dny ty minuly a zapisujeme jejich události a úkazy v knihu dějin. Budou-li dějiny žurnalistiky vůbec zajímavé, budou jimi zajisté i dějiny žurnalistiky české. Počnou jaksi s věkem dětským, s vyličením vši té nedochůdnosti a leckdy až komické naivnosti, která se v nejprvnějších plodech žurnalistických jevila. I naivnost ta je zajímavá, ano dojemná.

Přede mnou leží právě starobyle svázaná kniha, jsou to *Pragische Czeische Nothwin*, hned první list nese „rok 1783, numero 1“. Nad titulem skví se viněta, vycházející slunce nad fénixem z plamenů se nanovo rodícím a vedle rohy hojnosti s arabeskami, vyvedeno o málo líp než viněty na jarmarečních písničkách. Časopis má předpotopní kvart, hrubý papír a ještě hrubší smutný švabach. První číslo o Novém roku 1783 vyšlé obsahuje mezi politickými zprávami na prvním místě zprávu „Z Konstantynopole, *devátého* listopadu“, v níž se vypravuje, jak „zdeť se vynacházející rozliční zle mínící lidé poznovu o to se pokoušeli“, jak by celý Byzanc vypálili. Z Cadixu od 16. listopadu se vypravuje, jak Špaňhelové proti Angličanům „berouny“ (válečné lodi) chystají a vysílají, kterýžto výraz „berouny“ bychom nyní zcela dobře mohli užívat místo nepěkného „zajímací loď, zajímačka“, jak „Kaperschiff“ nazýváme. Způsob vypravování je nadmíru prostý, kronikářský. V pozdějších číslech přidává se po politických zprávách také směs pod titulem „Smotlaka z rozličných novin“. Na konci listů stojí: „Vytištěno u Rosenmüllerovských dědíčů, skrze Matěje Glatz faktora“; později je jmenován faktor Matouš Šmádl. Nejzajímavější a zároveň nejdojemnější jest ale úvodní báseň prvního čísla: „Předcházející řádky Českých novin na rok 1783.“ Zníť následovně:

*Ach stůj, drzý pero! co pak chceš před se bráti?
 snad míniš vlastencům české noviny psáti?
 Ale spomeň sobě, co se ti v loni stalo,
 že mnoho vlastenců Noviny brát přestalo,
 kteří při začátku takové brát začali,
 však hned po čtvrt létě zase je zanechali,
 snad proto, že mnohým, ač jim český chléb chutná,
 naše mateřská řeč zdá se býti nechutná,
 neb proto, že mnozí Čechové se sněmčili,
 a tak milovníků českých počet stencili.
 Nechť ale jest jak chce, já přece nechci zoufat,
 nýbrž neustále chci silně v Boha doufat,
 že počet rozmnoží on českých milovníků,
 našich svatých předků v řeči následovníků,
 jimžto já nový rok se vši ponížeností,
 prospěšný vinšuji dle české upřímnosti,
 dej Bůh, by tento rok byl zdravý a ourodný,
 bez všelikých různic, nevolí a bez vojny,
 dej Bůh, by zas bylo v naší vlasti tak hezky,
 jak bylo, když každý vlastenec uměl česky.*

Mimovolně sáhl jsem po přečtení naivností svou nanejvýš
 dojemných veršů po velkých, elegantních, ohnivě harcujících
 Národních novinách Havlíčkových. Prání zbožných stísně-
 ných předků našich se vyplnila, z „českých milovníků“ stali
 se „čeští bojovníci“ a vybojovali jsme sobě již tolik alespoň
 země, že bez zbytečné obavy před přílišnými pohromami
 klidně hlavu svou k okamžitému odpočinku na ní uložití mů-
 žeme, že pohrobujeme drahé své opět v zemi vlastní a nazna-
 čujeme hroby jejich pomníky, jež žádná lidská zloba více
 nezvrátí. Na jednom z nejvyšších pomníků těch skví se zlatým
 písmem jméno žurnalisty Havlíčka.

Č A S 1. listopadu 1861

V Ý B O R B Á S N Í

Podává Josef Václav Frič

△

Zajímavá to knížka, zajímavý spisovatel její! Málo jest asi básníků mezi mladšími, kteří mají tak rozsáhlé vědomosti literární, tak široký obzor myšlenkový jako Josef Frič, a přece jej mnohý ze slabších překonal a překonává alespoň co do jasné formy, v níž myšlenku svou šatí. Nepopíratelně vznešené básnické myšlenky Fričovy nedocházejí přecasto uznání, protože nenalezají porozumění; u jiných vidáme pro šťastnou, určitou formu opak. Mlhovitost Fričova má ovšem příčinu svou, která básníka omluviti může, vířit u něho stálý boj mezi ideálem a skutečností. Jeho duch rád by se vyšinul nad poměrně přece vždy ouzký obor národnosti jediné, jejích tužeb a myšlenkového světa; národní naše poměry ale vadí mu zase ve všelikém a poutají mu křídla, když právě nad individuálnost se povznésti a v „myšlenkách všesvětových“ sobě zaharcovati chce. U národa malého, teprve se probuzujícího a i o právo na život svůj zápasícího, musí podobné zjevy býti a nalzáme je u nás nejen v literatuře, ale i v politice. Odpůrcové praví, že jest stanovisko naše příliš málo všeobecné, že jest ve všem pouze národní. Výčitka ta je nespravedlivá, neboť musíme mnoho ještě upravovati v domácnosti své, než se na cesty další vydáme. Ohnivý básník, jehož cit zakotven jest v posvátné půdě vlastenecké, jehož duch však seznal šťastnější poměry národů jiných a bujné z poměrů těch vyrostlé básnictví a básnické ideály jejich, má boj tuhý. Prototypem takého poetického bojovníka jest Josef Frič. Kde cit jeho se s rozumem srovnati může, jest jeho poesie jasná a krásná jako letní den, kde ale osobní tužby naše nesplývají nebo snad i odporují proudu jinde vládnoucímu, stává se poesie ta chmurnou, nejasnou, mlhovitou. Proto také jsou básnické plody jeho divnou směsicí překrásného

vedle nepodařeného a často se jeví protiva ta i v básni dosti krátké, jako by smělému orlu náhle se byla křídla zlomila. Nejen na vzlet myšlenky samé má zápas ten neblahý vplyv, i ve věcech čistě formálních spatřujeme neblahé jeho znaky. Tak na příklad nalezáme v jednotlivých básních hned sloku překvapujíc plynou, hned zase překvapně hrbolatou, nedovednou.

Zápas svůj zná básník sám, a právě proto jest nepopíratelná naděje, že všechny obtíže konečně přemůže.

*Vy znáte mnohou píseň v bouři složenou
a víte, že se blížím s veslem zlomeným ;
kdo ale ohněm ploul a mořem ledovým,
je rád – třeba se vracel s plachtou strženou :
a mnohá píseň pěvci přece milá,
třeba si v citův tísní křídla popálila –*

praví básník v úvodní písni k Soupěvcům, a jinde opět píše :

*Srdce mé však nechce mírněj tlouci,
nerozumí duši pro velikost žhoucí.*

Sebeznalost jeví básník ale nejjasněji v alegorii Cit a rozum, obsažené v nahoře uvedeném Výboru básní a dokazující, že by nejsilnější stránkou Fričovou mohla býti satira, kdyby se jí pilněji věnoval. Člověk sám se sebou zápasící rozumí i zápasu jiných, a člověk jest nejlepším satirikem tenkrát, když nestojí sám nad vadou a nad stranami. Olympická výsost není pro satiru.

Často jsme vyslovili již stesk, že se v době politicky čilejší tak málo pěstuje literatura krásná. Zdála se již zcela zanikati, nyní však opět potěšně se probuzuje. Vyšly již některé sbírky básní a almanahy, jiné sbírky se předběžně oznamují, nové beletristické listy objeví se prý již novým rokem. Jsou to zjevy pro nás příliš důležité, než abychom o nich pomlčeti mohli.

Josef Frič, jenž jako každý spisovatel u nás zkusil síly své

již ve směrech nejrozmanitějších, podal nám výbor ze svých veršů lyrických, jež bychom nejraději „nepolitickými písněmi“ jeho nazvali. Dobře učinil, že podal „výbor“, líp bylo by však, kdyby byl výboru svému ještě užší meze vykázal a ještě přísnějšího měřítka užíval. Toto platí zvláště o oddílu druhém Dumky a rozpravy, hlavně ale o zde obsažených básních pocházejících z let nejmladších (as do roku 1848). Oddíl první Zpěvy a pověsti obsahuje ale většinu plodů takých, které se nejlepším plodům literatury české zcela vyrovnají, což platí především o baladách.

Většinu prací zde sebraných známe již z dřívějška, soubor jich poskytuje nám však nyní teprve jasné stanovisko k úsudku. Že jest básník v písni výpravné nebo satirické mnohem šťastnější než v písni čistě lyrické, nadsvědčuje opět všeobecným slovům o něm z počátku hned pronešeným. Frič musí mít určitý, jistý, řekli bychom konkrétní objekt, aby se v něm zakotvil, kdekoli přejde v rozvádění myšlenkových svých ideálů, stává se již nejasným. Proto také jsou z čistě lyrických básní jeho ještě ty lepšími, ve kterých líčí cit svůj k otci, matce, manželce nebo dítěti svému. Básně ty jsou také kratší ostatních, jakož vůbec by měl Frič více ku stručnosti hleděti, aby se s větším úspěchem setkal. Někdy, když už jest obraz jaksi domalován, předmět vyčerpán, přivěsí Frič ještě jednu nebo dvě sloky z bohatství svých myšlének a seslabí tím dojem rázného zakončení. U krásných básní Bludné dítě a Div krásy na příklad bychom sobě přáli, aby u prvnější tři poslední, u druhé jen poslední sloka vynechány byly. V básních čistě lyrických panuje nejasnost a neměli bychom ničeho proti komentáru, o kterémž se na konci knížky satirickým způsobem mluví. Frič se nám nejvíce zde podobá malíři, který více myšlének v obraz vnést chce, než štětec vyjádřiti může. Ovšem že jsou i mezi básněmi z druhu čisté lyriky čísla výtečná, jakž u Friče ani jinak býti nemůže, uvádíme zde jen starší básně Bouře, Dožij – dopij a novější Dohovor, líčící osvěžující dojem, jaký mohutné švýcarské Alpy na básníka učinily.

V baladách můžeme od Friče ještě mnoho pěkného oče-

kávati. Ve Výboru básní obsaženy jsou pravé perly druhu toho. Bavůrek ze Švamberka vyznačuje se poetickou smělostí, Matka z lidu dojemnou jemností svou. Prvější upomíná v oddílu druhém na baladní ráznost Kalinovu. Hlubší, za průsvitný podklad sloužící myšlénka dodává Fričovým baladám zvláštního půvabu.

Výbor básní vyšel ve švýcařské Ženevě, a mluvnické poklesky musí se tedy přičítati spíše tiskárně než spisovateli.

Č A S 13. listopadu 1861

△ *V Praze 21. listopadu.*

Předmětů, o kterýchž by nyní obyvatelstvo pražské sobě porozprávělo a se pobavilo, je dost a dost, většina jich ale jest tak přísná, obsahuje tolik psychické příkrosti, tolik sociální bídy do sebe, že lehkomyšlné péro feuilletonistovo i povrchního dotknutí se jich bojí. Doba mlhovitého podzimku, doba ta vražd a samovražd, nemá květů pro nás, nepřeje lehké zábavě. Zdá se, jako by chladný podzim, který člověka na světlici a ouzký domácí kruh poutati počíná, také již člověka o sobě donucoval, by jaksi hloub do vlastního vnitra svého vstoupil, by sám se sebou více se zanášel, by počítal a zkoumal, o mnoho-li nadějí stal se chudším až po dobu, kdy severní vichr poslední lupínek svadlého květu z našich polí odvál. Smutné takové myšlenky rostou hrůzně, kupí se v zákazonosnou lavinu, dozrávají rychle v čin; jediný příklad, a pravá epidemie zachvátí všech, kdož zkaleným zrakem do budoucnosti hledí. A taková epidemie samovražednická zdá se skutečně nyní naplňovati vzduch kolem nás jedovatými svými miasmy. Jedna smutná zpráva stíhá druhou, jako bychom v londýnské mlze žili. Krvavé ty novinky dojímají ovšem prostého a obyčejného člověka nanejvýš, třeba by jej i nerozradovaly. Příkré zasáhnutí do přírody má kouzelně dojemnou sílu v sobě, před událostí takou mizí zajímavost všech událostí jiných, třeba pro obecnost nejdůležitějších.

Zanechme však truchlých těch vzpomínek, obraťme se k věcem světlejším. Náhle nemůžeme ovšem hned přeskočiti k veselosti, z vraždy na křtiny, a protož volíme něco prostředního mezi obojím a citujeme něco zcela opravdového, a přece dosti komicky působícího z právě vyšlého dvacátého devátého sešitu Náučného slovníku. Jest to životopis spisovatele *Donovského* a zní doslovně takto: „Donovský V. Ž., pseu-

donym (Václav Žížala), nar. v Praze 30. srp. 1824, učil se čalouníkem, rok 1848 probudil ho k smýšlení vlasteneckému, načež se zkoušel ve spisovatelství, nejprve v němčině, pak i v češtině. Plody jeho, *jevíce ducha výstředního a neusedlého*, z nichž nejznámější jsou *Tři Čechové* (v Bibliotéce románů), způsobily mu mnoho nepříjemnosti, až i k vojsku odveden byl a do Italie se dostal, kdež postoupil za šikovatele. R. 1859 propuštěn z vojska vrátil se do Prahy a účastnil se v *Obrazech života* od Nerudy vydávaných. Pokoušel se též o spisování kusů divadelních, ano byl i po nějaký čas členem kočující společnosti divadelní.“ – A to má být stručný životopis spisovatele na všecken způsob nadaného a ještě dosti mladého, že nás ještě více „neusedlími“ plody překvapiti může, – a k tomu životopis v kníze jaksi pro věčnost psané. Proč se nepodají místo všech úvah, lehkou pouze o osobní choutce nebo i o něčem jiném svědčících, raději jen pouhá, nahá data? Náučný slovník zajisté nemá sloužiti k tomu, aby se osobní náhledky jednotlivcovy jaksi monumentálně zvěčnily! Krátký ten životopisek podobá se navlas oněm pověstným dopisům literárním v *Poutníku* od Otavy a jinde, jakéž se před nějakým časem vyskytovaly a na vše jedovatou hanu kydaly, co od nejmladších spisovatelů vycházelo nebo s nimi v nějakém spojení bylo. Nechceme zde ani Donovanského chváliti ani plody jeho rozbírat, to však připustí i nejpředpojatější, že jeví právě v oněch *Třech Češích* neobyčejnou u nás plynlost dialogu a znalost sociálních poměrů pražských, pokud se českého živlu dotýkají. Nemluvě ani o jeho drobnějších pracích dramatických a novelistických poukazují jen ku jeho popisným článkům o Dalmacii, o italském divadle, k jeho dějepisnému nástinu o kočujících společnostech českých atd. atd. Kdo se dovedl z čalounického tovaryše při vší bídě a chudobě povznést až na dobrého románopisce, zaslouží zajisté něco šetrnosti, alespoň tolik jako ten, který vzdor školám a příznivým okolnostem pouze ze zlaté prostřednosti svou drobnou nebernou minci razí. Věru že ze všech těch nepříjemností, kteréž Donovanskému „neusedlý duch“ způsobil, není životopisek ten nepříjemností nejmenší. Utuchlejší ruch veřejný

dovoluje nám, abychom opět pilněji a bedlivěji přihlíželi k úkazům literárním; věru že nebudeme v odkrývání vad liknati aniž při dotýkání se jich zbytečné jemnosti užívati.

Onyno famosní dopisy v Poutníku ovšem již přestaly, zato nás bavívá nyní šablona dopisů jiných, také v listech pražských se objevujících a o besedních a ochotnických divadlech jednajících. Jsou ovšem obsahu zcela nevinného, nevinnost ale nevyklučuje komičnost. Počátek „I u nás“ nebo „Nemyslete, že je naše vesnice poslední ve vlasti“ a podobné musí se ovšem stereotypností svou stát konečně komickými, lepší ještě bývá ale obsah jejich. Jak zajímavo jest, dovíme-li se, že pánové Brak. a Mrk., jejichž jmen se jaktěživ ani domysleti nemůžeme, přednášeli to i ono „výtečně, ač by ledačehož ještě přáteli bylo“, nebo že slečny Kup. a Hl. hrály tak dobře, že jim obecenstvo (!) tleskalo. A pak ty věčné stesky, že se dívky nechtějí k češtině přiznávat, proti čemuž je prostředek přece tak jednoduchý, zařizovati totiž co nejvíce zábav českých a nepozvati dívek těch k nim. A zase ta radost, když se někde dvě neb tři dívky „přiznávají“. Inu, jak praveno, jest to vše nevinné a vzdor několika takým přívěškům komickým zůstává věc sama přece jen dobra. Mezi venkovany budí se láska k dramatickému umění, ku zábavám vyšším. Dojemný popis četl jsem o tom v jednom listu z venkova. Babička jedna, vidouc městské a panské slečinky v šněrovačkách, počala radostí rukama tleskat, že přichází kroj zase ku cti, který ona sama co děvče nosívala. Jiná venkovanka nechtěla se po ukončené hře ani z divadelních místností hnout, v naději, že by přece ještě něco přijíti mohlo.

Německé časopisy přičítaly o prázdninách všechny besedy a divadla agitacím českých studentů, nuže studující jsou dávno již zase ve městech za povoláním svým a venkované zařizují a budou zařizovati besedy neunavně dál. A studující ti slavili právě nyní při valné schůzce Akademického čtenářského spolku skutečný triumf taktem svým, který zajisté spíše svědčí o statečných ctitelích Mus než o „dětinských“ agitátorích. Co do agitátorství, stal se v Praze právě v těchto dnech pěkný příběh se zamýšleným tělocvičným spolkem. Aby se

předešlo (!) všem hádkám jazykovým, zvolena jest hned v počátku řeč německá za jediné platnou. A hned nato sděluje nám Reichenberger Zeitung zcela zjevně, že se jednalo vlastně o triumf němčiny, a naučili jsme se tedy, jak se národním rozepřím *předchází*. Nuže, zařídili jsme sobě český spolek zpěvácký, zařídíme i tělocvičný!

Č A S 22. listopadu 1861

Čistě časový to úkaz, že Máj objevil se letos teprve v listopadu, a podává nové svědectví, jak pěkná literatura, nad mnohé důležitější, u nás pro hnutí politické stranou položena jest. Máj v listopadu! Připomíná to výrok meteorologů, že čtvero ročních počasí jaksi nyní do sebe splývá, čímž ztrácí každé o sobě ráz svůj původně zvláštní. A literární meteorolog mohl by něco podobného i o Máji v listopadu vyhlásit. Kdo sobě připomene první dva ročníky almanahu toho, jenž nyní již čtvrtou svou pouť nastupuje, kdo znal vzbuzený jím tehdejší ruch literární, musí přiznat, že nemá letošní ročník téže barvitosti, říznosti a živosti, jakou předchůdcové jeho měli, a že výsledek jeho nebude tedy tak značný jako dříve. Sledovali jsme s napnutostí, jaký vplyv as měla doba nejnovější na mladší básníky naše, bohužel však našli jsme jen málo stop, že by vznešená myšlenka svobody a společenský převrat byly mysli jejich příliš rozohnily, jak se u národů jiných v podobných dobách dělo. A přece je světová myšlenka svobody právě tak poetická jako kterýkoli cit, kterákoli myšlenka jiná. Nemusíť proto již báseň spadat v obor básní tendenčních, dá-li se básník unést myšlenkou časovou. Pochopitelno jest, že básníkům našim prozatím myšlenka „vlast, národnost“ odcizuje poněkud pojmy jiné, neboť má se to s vlastní a národností u nás v básnictví právě tak jako v politice, v praktickém životě atd. Básník je bojovník pro ideu, již často věštím duchem pronese o staletí dříve, než se jen jiskra naděje zakmitne, že by idea ta tělo a krev nabýti mohla, a básník český je ještě nyní bojovníkem pro práva národnosti své, posud nezabezpečené: svoboda vůbec však zajisté také

ještě není prosta všech nájezdů, bída společenské nerovnosti tlačí nás ještě se všech stran jako těsný krunýř, z něhož již vyrůstáme, a právě proto se divíme, že básníci naši nejsou více nadšeni myšlenkami těmi, že nevcházejí již i v boj pro práva všelidská. Básnická naše literatura došla by tím uznání rychlejšího i mimo vlasti naše, právě tak jako každá báseň všeobecnější více dojíma než báseň subjektivní, která působí na nás leda zvláštním nějakým poetickým obrazem nebo nahodilou paralelou v osobních našich poměrech. Avšak i v plodech dechem časovým zcela nedotknutých neb jen slaběji a jaksi neúmyslně oživených letošního Máje nalzáme málo jen říznosti; vyjímaje dvě neb tři čísla nemůže se o číslech ostatních ani říci, že by vynikala nad prostřednost. Ostatně jest próza letošního Máje daleko lepší sebraných tam básní, a podáváme tedy tím raději dříve úsudek o člancích prozaických, ana i v almanahu samém próza před poesí umístěna jest. Abychom pak učinili zadost i ostatním obyčejům referentským, podotýkáme hned zde, že zevnější úprava knihy je letos ještě skvostnější než za let dřívějších a z dvou přidaných ocelorytin, podobizen to Jana Kollára a Adama Mickiewicze, že jest zvláště podobizna Kollárova výborně vyvedena.

Mezi články prozaickými, jichž je *devět*, nalzáme *tři* životopisy, a sice Kollára, Gjorgjiho a Mickiewicze, tedy Čecha, Jihoslovana a Poláka. Nadsvědčuje-li toto opět dávno již uznané pravdě, že my Čechové nejvíce sobě všímáme literatur a života ostatních kmenů slovanských, jest zase poměrně značný počet životopisů těch důkazem, že v době opravdovější rádi sáháme ku zábavě opravdovější. Pořadatel Máje osvědčil zde svůj takt. Co se týká pak biografických prací samých, má každá z nich své vady i své přednosti. *Václava Zeleného* Jan Kollár podává nejouplnější dáta a nejjasnější obraz duševního vývinu prvního našeho básníka; jedinou vadou nazvali bychom, že péro spisovatelovo počínalo sobě poněkud suchopárně, bez básnického vzletu, jehož jsme právě v životopisu Kollára místy neradi postrádali. Kritika spisů Kollárových, jež Zelený sám právě nyní u Kobra vydává,

jest, ač stručna, přece velmi trefna a co možná nejobektivnější. Kritikou tou vyniká životopis první nad oba ostatní, hlavně pak nad Adama Mickiewicze od *Josefa Koláře*. Kdo neznal Mickiewicze dříve, nebude také po přečtení tohoto životopisku o něm mnoho věděti. Životopisných dat je málo, ještě méně kritiky spisů, nejméně ale jasnosti o obrazu duševního vývinu „polského Goethe“. Hlavní zásluhou Kolářovou jest pěkný, kvetoucí sloh. Snažil se učiniti článek svůj čtenáři příjemným, oplývá mlhavý obraz pestrými, někdy zcela podařenými arabeskami a ze známých o Mickiewiczovi anekdot vybral nejpikantnější. Výše stojí D. Ignacio Gjorgji od *Napoleona Miroslaviče Špuna*, který již vícerymi články snažil se rozšiřovati v českém čtenářstvu známost jihoslovan-ského života. Píše vždy nadšeně, čímž ovšem objektivnost někdy utrpěti může. Chudobu životopisných údajů nelze přičísti spisovateli.

Několik archů z rodinné kroniky od *Karoliny Světlé* jest první perla letošního almanahu. Nelze nazvat pěkné toto dílko ani novelou, ani románem, ani nějakým jiným běžným názvem, jest právě tím, čím je titul jmenuje. Spisovatelka praví v poznámce: „Každý, kdo nepřehlídne tento jednoduchý náškrť, přisvědčí mi zajisté, že v něm více než jedna látka k většímu uměleckému dílu spočívá, že mohlo trošku fantazie z každé z předvedených povah osnovu románu na děje bohatého utvořiti. Nepoužila jsem, odolavši mocnému pokušení, zajímavý tento materiál k samostatné práci...“ Věčná škoda však, že spisovatelka nepoužila, a přáli bychom, aby se k širšímu rozvedení stručně naznačeného materiálu brzy sama odhodlala. Veškeré povahy v náškrťu jejím předvedené vyznamenávají se zvláštní originálností, překvapující zajisté při posavadním bohatství novelistické literatury evropské, která zdánlivě všecku originálnost již nemožnu činí; povahy ty by geniálním perem Karoliny Světlé, jež s taktem právě ženským duševní proměny do nejtajnějších, nejmenších záhybů sledovati dovede, nabyly literárně historické znamenitosti. Nemile se nás dotkla některá stylistická, slovní a gramatická nedopatření (na př. „kohouti a slepice českého *chování*“, „jako

vejce *vejce* podoben“ a j.), jimž redaktor zde i jinde lehce se ubrániti mohl.

Stereotypním, avšak vždy milým příspěvkem k Máji jsou národní báchky české od Karla Jaromíra *Erbena*. Litujeme, že letošní příspěvek *Král tchoř* jest co do objemu tak skrovný a v poměru k jiným báchkám a pověstem, jichž má Erben zajisté výběr hojný, skoro také nepatrný.

Mariška od Vítězslava *Hálka* jest pěkně psaná arabeska z hanáckého života s jakýms časově vypadat majícím rámcem. Avšak velkou spříbuzněnost s dřívějšími vesnickými povídkami téhož spisovatele neupře.

Karel *Starý* potěšil nás již mnohými krásnými „přírodopisnými nástiny“; v letošním Máji obsažený *Rak* nemůže se však k nejlepším pracím druhu toho přičísti. Jednotlivé myšlenky a časové lyrické skoky jsou sice dobré, lesk jejich jest však mnohdy omžen nucenou dikcí. Věty jako na příklad „Tam, kde olšin zpukřelých pletivo kořenů v bahnitou zarývá se půdu atd.“ zajisté se nehodí v takový lehký nástin přírodopisní, především zase lehkost slohu vyžadující.

U Plzně roku 1618 nazval *Gustav P. Moravský* novelou, o čemž se s ním dále hádati nechceme. Tedy „novela“ ta jest psána úplně à la Pichler, Tromlitz a p. a vyznamenává se zvláštní šablonovitostí i v rozvrhu děje i v líčení situací a povah.

Při *Obrázku z lesa* od *Jiljí V. Jahna* nevíme, myslil-li to spisovatel opravdově nebo satiricky. Aby se nám ale snad nevysmál, předpokládáme, že je rinaldiniáda *Obrázek z lesa* satirou na slavný *Vulpiův* román *Rinaldo Rinaldini* a jeho stoupence. Zbytečná ta práce, snad po přečtení *Hauffovy* na *Clarena* psané satiry *Der Mann im Monde* psaná, nepodařila se. Škoda poetického vstupu!

Než přikročíme k jednotlivým pracím v řeči vázané, budtež nám opět některá všeobecnější slova dovolena. Veršovnictví české, pravíme *veršovnictví*, jest v jakémisi úpadku, jevícím se hlavně nedbalostí formy. Jsmeť zajisté my nejméně takými pedanty, kteří by v dobré formě již vrchol všeho básnického umění hledali. Vímeť, že mezi pachtěním se za formou zuměl-

kovanou často jádro myšlenky uklouzne neb alespoň vydutí; avšak píše-li se již jednou v řeči vázané, má být alespoň vázána v dobrou formu. Vždyť kdo se právě s formou veršovníckou hmožditi nechce, může raději psát básně a básnické své myšlenky prózou; známe tak mnohé krásné, prózou psané básně drobnější i větší v literaturách všech. Však kdo poetickou myšlenku v krásnou prózu šatí, nemá věru menší práce než veršovník, který nedbalé formy užívá. Český jamb jest teprve, jak známo, as od čtyr lét u nás všeobecnější a přirozený český trochej musil mu na nějaký čas skoro docela ustoupiti. Jamb náš má, dobře užíván, zvláštní svěžest do sebe, verš ubíhá za veršem, myšlenka bouří za myšlenkou, obraz za obrazem, jako by pěvec mocným útokem hnal na mysl a cit svého posluchačstva. Musí být však skutečně dobře užíván, svědomitě vypilován, neboť špatně užíván dodává básni ráz urážející nedbalosti. Jamb dobrý není pro trochaičnost českého přízvuku tak snadným. Pro báseň výpravnou hodí se také posud nejlíp český trochej, pro báseň satirickou, pro bujně lyrickou hodí se zase zcela dobře předrážka ona jambická. Z počátku namítalo se mnoho proti jambu a zároveň mnoho nepodstatného. Poukazovalo se ku leckterým počátečnickým vadám; že se však tyto později lehkou odstraniti mohly, dokázaly některé pozdější plody úplně. Náhle však zmocnila se většiny českých básníků zjevná nedbalost formy a i mnozí lepší počali nedbalostí tou churavěti. Nedbalá forma jest u nás skoro již známkou geniálnosti, což ovšem hlavně trakařníkům literárním, kterých máme poměrně více než jinde, prospívá. Tolik o formě; co se týká vládnoucích našimi básníky myšlének, o tom jsme promluvili hned z počátku své úvahy.

Myšlenku nejpůvodnější podal *Rudolf Mayer* básní svou *V poledne*. Sáhł směle do skutečnosti a vylíčil dojemný obrázek, podal znázorněný kus společenské naší bídy. Pracovitý dělník v chudobě a chudoba ta mořitelkou a vražednicí jeho ženy a dítěte; naproti tomu stojí přepych bohatství, považující placeného dělníka za stroj až příliš lehkou nahraditelný, nemající více srdce k němu než právě k lacinému nástroji.

Mayer nechává dělníka svého, „v poledne“ pracující pární stroje střežícího a osamělého, monologisovat a samomluvou tou šlehají pěkné myšlenky, nikoli co bludičky, nýbrž co jasná světla, jakáž okolnosti rozžhou i v lebce muže prostého, jakýmiž právě za doby naší vzduch jest nasycen. Prostý dělník cítí, že jest právě tak člověkem jako nad hlavou jeho s hostmi stolující pán, že se s ním alespoň po lidsku zacházeti má; avšak co by mělo býti, není, a právě tato neshoda zbavila jej ženy a dítěte, učinila jej pro život nešťastným. Jediným vztáhnutím ruky k bouřícímu kotli mohl by se pomstít... zde však ukázal Mayer, jak dobře se hodí a mnoho-li poetičnosti spočívá v předmětech těchto „novověkých“, v tom „kalu“ naší doby, – ruka dělníkova se zdvihá, ústa zahřmějí:

*„Však žij! Ne všech to vykoupení,
jednoho tyрана-li v světě není!“
Otevřel ventil – klidně sedne –*

Litujeme jen, že při poměrně značné délce básně Mayer monolog ten co do řeči trochu nezjemnil, nepovznesl, neb že alespoň poetické frazeologie našeho lidu místy nepoužil. Nemile nás dojíhá, čteme-li na příklad:

*Já myslil, lítostí mi puknou žíly –
v ničem jsem neměl úlevu.
V dílně jsem naplano jen bušil,
až topičem mne udělali –
večír jsem pitím lítost hlušil –
a plány mé – ty đasi vzali!“*

Posud psal Rudolf Mayer jen málo, snad hledal svědčící mu pole, nuže hic Rhodus!

Co do tendence všeobecnější přibližuje se k Mayerovi nejspíše ještě *Jiljí Jabn*. Nadanému básníku tomuto není slovo „svoboda“ zvukem cizím aniž slovem pouhým, jehož někdy kvůli módě, někdy kvůli i rýmu užití možno. Jeho „liberálně-vlastenecké“ písně svědčí často o pravém nadšení, jenže se

zdá dle Růžence v Máji umístěného, že napsal Jahn růženců těch za poměrně krátkou dobu již příliš mnoho. Mlhavost Jahnovi často vadící ztuhá v listopadovém Máji leckde v chumáče hustší.

Vítězslav Hálek snažil se podati v Písních ranních jakýsi pendant k svým Písním večerním; zde byla láska k dívce, onde jest láska k probuzující se vlasti předmětem: Písně ranní nemají však tak šťastného počátku jako předchůdkyně jejich. Vyjímaje čtvrtou (poslední) píseň nejsou pro neplynnost a nepilovanost formy ani vedoucí myšlenky dosti jasny. Že Hálek se svým talentem zde nešetrně nakládal, že ani k tomu nehleděl, aby v jednotlivých básních byly sledující se myšlenky v dobrém vnitřním spojení, nadsvědčuje hned báseň první, k níž pozorného čtenáře poukazujeme. Kompositér Ludevít Procházka, jenž sobě vždy přispišuje, napsal již také k Ranním písním melodii; sám však cítil zmíněnou vadu nedokonalého spojení vnitřního a upravil sobě ze čtyř básní píseň jedinou. Co do formy svědomitější, co do myšlének jasnější, ano místy vynikající jest Hálkův *Poslední hrobař*, psaný rázem bérangerovským, u básníka od Frajtra Kaliny oblíbeným.

Formou svou plynoucí, obsahem však nad cukrující vlastenectví nevycházející jsou básně *Adolfa Heyduka*. Napsal *Ženám českým třicet tři* písní a to bylo jeho neštěstím. Potkáváme se zde často s opakováním myšlenky, málokde však s lyricky pěkným, uchvacujícím obrazem, jakýchž jsme přece v jiných plodech Heydukových hojně obdržovali. Nejlepší jsou čísla 16 a 29. Poslednější citujeme pro zdařilost její úplně:

*Běda matce, která svoje dítě
rodu svému k zmaru odchovala,
lépe, kdyby žití na úsvitě
orlice jí zraku vyklovala.*

*Lépe, kdyby – rodu krkavčího –
zahynula vlastní matkou svojí,
ana zráda, zárod všeho zlého,
v prsou jejích místo srdce stojí.*

*Lépe, když se v kalné moře skátí
jako kámen, jenž se na dně kryje;
matka, která otrávit chce matku,
není matkou – zaklenát to zmíje.*

Prostomilé formou i obsahem jsou básničky Drahé vlasti od Josefa Baráka. Na doklad citujeme zde čtvrtou z pěti básniček těch:

*Mně jest, jak bych byl otcem tvým,
o drahá vlasti má,
a životem tě chránil svým,
o krásná vlasti má.*

*Já třesu se, když podrímneš,
a střežím každý sen,
by nespatrił tě zkalenou
náš bílý, nový den.*

Vpravo, vlevo od Josefa Wenziga vyznačuje se ethickou svou myšlénkou a dobrou formou. Balady od B. J. Cidlinského (Matěj hrobař – Psáros), Douchy (Balada o slavověnci) a Gustava Pflagra Moravského (Vojvoda) pohybují se co do předmětů i vnitřní hodnoty v obyčejných starým baladám mezích; čtou se však dobře a hodí se i ku přednesu. Básně Martina Brodského (pseudonym za Josef Frič) známe již z téhož spisovatele Výboru básní a mluvili jsme již o nich. Karel Jaromír Erben podal charakteristickou Píseň o vítězství u Domažlic léta 1431 dle staršího, as z polovice předešlého věku pocházejícího rukopisu. Konec její zní:

*A kam se děl pan kardinál?
Kde má klobouček? Kam ho dal?*

*„Hoj, když mi bylo běžeti,
uváz mi v lese na sněti –
Čech kacíř bude věděti.“*

NOVÁ DOBA – NOVÁ RŮŽE STOLISTÁ
PÍSNĚ Z HLADU

Vlastně politických, čistě časových básní neobjevuje se u nás tedy v té míře, jak by ruch časový vyžadoval, jak bychom sobě i kvůli ruchu tomu přáli. Jest jich zapotřebí vzdor všem estetickým radomontádám o nepříslušnosti básní tendenčních, o neoprávněnosti básní příležitostných. Kdo jest pravdivě nadšen, kdo má myšlenku, píše bez ohledu na nízkost či estetickou výši, jakou plodům jeho v poetikách a slovesnostech připisují. Zdá se dle toho, že není ani velkého nadšení ani uchvacující časové myšlenky u našich mladších básníků, vynikající z nich skoro se ani neozývají a přenechávají celé to důležité pole duchům podřízenějším. Poukázali jsme již k tomu, že většina plodů veršovníckých nepovznáší se nad užší myšlenku vlastenectví, ač přiznati dlužno, že v oboru tom obohacena jest literatura naše již některými básněmi ceny trvalé. Zjevně také jest, že předměty a myšlenky z národnostního nadšení vážené dojemněji působí v nynějšku a jistěji i rychleji se s uznáním potkávají než předměty osobních zájmů našeho národa pro okamžik méně se dotýkající. Básník jest ale věstec, předstihuje dobu svou a současníky své, připravuje lid svůj na dobu a poměry nové, kteréž na příklad u nás nastati musí, jakmile národnostní poměry řádně urovnány budou. Doba nynější jest teprve přechodem k době nové, z doby nevolnosti k době svobody. Proti náhledu nemůže se ovšem vždy výdatně bojovati, a takž uznáváme oprávněnost známého spisovatele *Václava Poka Poděbradského*, že bera nynějšek již za „dobu novou“, dal název tento také jím sepsané knížečce básní časových. Pan Pok Poděbradský psával i za doby dřívější, byl znám pro své příležitostné básně, a nad příležitostnost pouhou nepovznášejí se ani jeho verše novější. Či nesvědčí o pouhé příležitosti, rozvinuje-li

báseník skoro do podrobnosti a suše politický program svůj, jakž učinil hned v první básni své (Návrat do vlasti)? Sloka šestá zde zní:

*Volnost obcí, moudrá samospráva
na nejširším, neodvislém základu,
svatá vlasti, národnosti práva –
toť klíč k naší blaženosti pokladu.
Dobré školy, jež naději naší budoucnosti,
nemořené cizotou, jsou zřídlem pravdy, ctnosti,
umek a věd stany národní, střed různých sil,
vlasti zdar a lidu blaho – toť nás všechněch cíl.*

Při verších sloky první:

*a když na hlas vladařova výroku
klesly pouta s mysli, s těla otroků. –*

jsme proti příkrému výrazu „otrok“. Slavný básník jeden praví: „Člověk jest svoboden, byť se i v poutech narodil;“ za posledních let jsme ale skutečně nebyli „otroky narozenými“, pouta byla nám jen na čas vnucena, musila konečně sama sebou prasknout, a kdož pouta ta střežiti měli, věděli, že střeží *vězně*, nikoli ale otroky. Ostatně jsou výrazy také věci pouze vedlejší, nahodilou potřebou rýmu přivolanou, jakž se básníkovi i jinde přihodilo. Hlavní vadou spisovatele jest, že schází plodům jeho nejnovějším pravý, neklamný pel – poetičnosti. Verše Poděbradského čtou se dosti plynně, ač bychom měli proti mnohým veršovnickým svobodám ledacos namítati a podobně i proti výrazům a frázím jednotlivým (na př. „nadhruková prostora“, „rodiny z lůna se národ prostírá“ atd.). Také rýmy nejsou všudy čisty; na „tulí“ přijde na příklad „zahalí“ (v básni Svoji ke svému!) a podobně jinde. Co se předmětů týká, užil Poděbradský takměř všech hlavních momentů našeho nynějška.

Výdatněji než na poesii opravdovou působí nové poměry na humoristiku. Zdá se, jako bychom se dříve dávným neb

posavadním odpůrcům svým notně vysmáti chtěli, jako bychom kyselosti své satirou ulevovali, než k opravdovosti přejdeme. Nemůžeme v tom spatřovati známku zlou, zakládáť se to zčásti v poměrech činnějšího života nepřipouštějících a tím i satiru vzbuzujících, zčásti v národní povaze Čechů, kteří „mají slzy v očích ještě a úsměv již na tvářích“. Co v ohledu tom podaly kloudného již naše Humoristické listy a Brejle, jest známo; redaktor listů prvnějších vydal ale nyní co jakýsi dodatek sbírku básní nových pod názvem Nová růže stolistá čili Sto nevázaností v řeči vázané. Vydavatel Josef Vilímek, od něhož samého jest ve sbírce před námi ležící nejspíše více čísel obsaženo, vybíral svědomitě a můžeme říci, že i ciferně vzato básně dobré převyšují daleko básně ceny prostřední. Velká část básní jest obsahu politického, ostatní jsou věnovány zjevům sociálním. Celkem vane duch velmi svěží, a tím více musíme litovati, že neobětoval vydavatel více i na úpravu zevnější. Podobné sbírky vycházejí u jiných národů dosti hojně; vždy se ale spojují vydavatelé s umělci výtvarnými, obětují značné peníze na viněty, iniciálky atd. a starají se o úpravu splendidní. Podobně mohla se i ze sbírky Vilímkovy státi okrasa toaletních stolků, pěkný dárek vánoční. Hospodářsky a šetrně vydaných kněh máme poměrně příliš mnoho.

Samostatně vystoupil na poli humoristického veršovníctví Jan D. Panýrek svými „Písněmi z hladu. – Nová růže stolistá“. Panýrek se nám objevuje zde co pěkný epigramatický talent. Jeho knížce byl, jakož částečně i sbírce Vilímkově, na újmu ominésní úmysl napsati „*novou* růží stolistou“. Polovička, avšak vybraná polovička vydaných zde básní byla by cenu knížěčky pěkně vydané a zdařilou vinětou (od Farského) opatřené o polovičku zvýšila. Kde chce býti Panýrek opravdovým, nedaří se mu, kde je humoristou, je šťastným. V humoristických jeho básních jeví se cynismus, avšak cynismus originální, neurážející, epigramatickým nápadem zjemněný. Vzdor tomu ovšem může býti, že cynismus ten Panýrkovi k lečjakés důtce pomůže. Forma básní je dobrá, nepochopujeme ale, proč obě sloky vždy nesrazil v epigram osmiřádkový. Také tomu připouštíme, že

mohl Panýrek ještě s vydáním básní svých počkati, až by byl mohl slabší čísla nahraditi lepšími. Nyní nalezáme leckde myšlénku opakovanou, leckde i reminiscence ze spisovatelů jiných, jimž se básník mladý ovšem jen stíží vyhne. Na ukázkou uvádíme z Panýrkových básní několik podařených.

*Na všem, na všem času zub
i na zvycích hlodá ;
nyní hostu sotva už
chléb a sůl se podá.*

*Místo chleba v módu teď
pochlebenství vchází
a pro větší pikantnost
v oči sůl se hází.*

*Jak krásná ctnost je hostinství
a národu jak sluší,
když hosté všechno vyjedí
a on sám zuby suší! –
Když z hosta se pak hostitel
a vládce domu stává,
jenž hostiteli z vděčnosti
žebrácké drobty dává! ...*

Č A S 21. prosince 1861

△

Božena Němcová skonala včera dne 21. ledna o šesté hodině ranní.

Pakli jsme vůbec kdy někoho želili, kdo v slibném ještě věku nám odejmut, komu ještě velký úkol v národním písemnictví přikázán byl, kdož však vzdor životu jaksi nedožitému přece nám velké, krásné památky svého ducha zůstavil, rovná se zajisté smutek náš za Boženu Němcovou vší té žalosti, kterou nám takové ztráty naše dřívější způsobily. U nás ještě škoda i každé síly prostřednější, jakž teprve talentu tak vynikajícího, v plném náběhu k výši slávy své neuprositelným osudem zastaveného.

Ve všech literaturách národů vzdělaných hrají spisovatelky úlohy mnohdy velevýznamné. V Německu zaplavují takřka plody básnířek obecenstvo své, – u nás jsme měli do doby novější skoro jen Boženu Němcovou, která representovala ženskou součinnost v literárním rozvinu našem, která se plody svými rovnala výtečnicím zahraničným. Němcové nebyla sice dána elektrisující, geniální jiskra Sandové, Němcová nepřekypovala sice aforistickým duchem Staëlčiným a nehonosila se polygrafickou umělostí přemnohých Němkyň u fabrikování sterých románů a novel, co ji však nad jiné povyšuje, co je rázem jejím zvláštním, jest čistá, ryzá poesie, vypučelá na básnické půdě české, poesie vskutku a cele slovanská. Sociální velké otázky neměly pro ni velkého půvabu, společenské poměry nenalezly v ní obratnou ličitelku, národní život však a všechny jeho poetické zjevy znala, milovala a líčila tak jak posud nikdo jiný. Němcová byla spisovatelkou čistě ženskou, plody její, byť by byly i nevyšly s jmenem jejím, byly by přece vždy zradily pohlaví původkyně své. Nelíčila často konflikty psychologické, ač kde líčila, stalo se velmi dovedně, v líčení

života našeho lidu, jež dopodrobna znala, jevila však mnoho poetické instinktivnosti, jakou jen u vysoce nadaných, sensitivních ženštin nalzáme.

Život český znala, jak praveno, zevrub. Měl jsem několi-kráté rozličné zápisky její v rukou a mohu dle nich říci, že platila-li některým myslitelům našim věta „Česká řeč jest filosofie“, bylo pro Němcovou větou první „Česká řeč jest poesie“. Ráz spisů jejích jest poetická pravda a pravdou tou krásnou, duchovou překonávají vesnické povídky její všeckny podobné plody v literaturách jiných. Vytýkali jí někteří, že píše málo. Možno, ano jisto jest, že by byla co do množství více zůstaviti mohla, rovněž jisto však jest, že by byly četnější plody ty nebyvaly ani Babičkou ani Pohorskou vesnicí. Takové poetické křišťály musí se jen znenáhla tvořit, k podobnému zarážení zapotřebí odpočinku, dalšího sbírání sil.

Božena Němcová utichla, jedna hvězda spadla, druhá však počíná již na obzoru našem prosvítati leskem stříbrným, krásnou budoucnost věštícím, – Karolina Světlá stává se dědičkou Němcové. Jiný ovšem obor, avšak stejná síla!

Božena Němcová (roz. Barbora Panklova) byla málo přes čtyřicet let stára, narodila se 5. února 1820 ve Vídni. Matka její byla Češka, otec Němec, muž rozšafný, k českému lidu v lásce lnoucí. Již r. 1821 stěhovali se rodiče Boženiny do Ratibořic na Náchodsku. Otec byl štolbou ve službě hraběnky náchodské, a musil tedy pro časté cesty přenechatí vychování dcery své, ze čtrnácti dítek nejstarší, matce; zemřel r. 1848 v Zaháni na Slezsku.

Dosáhnuvši sedmého roku svého, dána jest Božena do školy na Skalici, později do Chvalkovic. Šťastnou náhodou byl tamější správce, u něhožto bydlela, muž vzdělaný, budil v děvčeti chuť ku čtení, seznamoval ji s knihami německými a byl podporován v záměru svém muži chrabrymi, učitelem a kaplanem. Již co dítě psala Božena verše obsahu veselého. V sobotu na neděli putovala vždy do Ratibořic k matce a babičce své. Jeden životopisec její vypravuje, že Božena, tehdy již třináctiletá, měla velkou náklonnost tehdaž ku klášternímu životu – u děvčete stáří toho ostatně zjev velmi obyčejný.

Pozdější léta trávila pak Božena v Ratibořicích v kruhu rodinném až do svého provdání se. I zde měla přístup k bibliotéce hraběcí; seznala zde Goetha, Schillera, Lamartina, Byrona atd.

R. 1837 provdala se z vůle otcovy do Kostelce za Josefa Němce, komisara při finanční stráži, a přestěhovala se brzy nato do Polny.

Spisy Tylovy vzbudily v Němcové touhu po spisovatelské činnosti, teprve však, když se r. 1841 do Prahy s manželem svým byla přestěhovala a s Erbenem, Klácelem, Pichlem, Riegrem, Tomíčkem a Villaním se seznámila, počala činně vystupovati. Dům Boženin stal se literárním střediskem, seznala později také Čejku a Nebeského, na jichž podnět počala ve Květech a ve Včele rozdílné básně uveřejňovati (první Ženám českým).

Vesnický život, v mladém věku seznatý, byl však Němcové brzy jediným zdrojem, z něhož čerpala. Již r. 1845 vyšly její báchorky tiskem. Kritika nevšímalá sobě jich hrubě, jediný Tyl uznal jejich cenu.

Téhož roku odebrala se Němcová se svým manželem do Domažlic. Odtud psala Obrazy z okolí domažlického, kteréž jí u tamějšího, tehdy ještě málo probuzelého a několika obmezenými drážděného lidu mnohé nepříjemnosti způsobovaly. Brzy však byla Němcová přece miláčkem lidu domažlického. Milou upomínkou z pobytu jejího v krajině té jest výtečná povídka Pohorská vesnice, vyšlá tiskem r. 1856.

Dílem z příčin zdravotních konala r. 1851 přes Vídeň cestu do Uher, do Novohradské stolice, a vytištěny jsou veškeré Vzpomínky její v Lumíru. R. 1853 nastoupila tutéž cestu do Uher za svým manželem tam úřadujícím, načež vkrátce po svém návratu v Praze onemocněla. – Brzy nato přihodila se muži jejímu velká nehoda, která i Boženu v materiální bídu uvrhla. J. E. Sojka vypravuje z doby té následující: „Zbavena veškerých prostředků hledala sobě službu dozorkyně v blázinci! – Obdržela ji. – Křeče však, které u vykonávání povinností hned při zkoušce ji přepadly, neschopnou ji činily k přetěžkému zaměstnání v nešťastném tom domě.“

„Pro vlastní úlevy duše zkormoucené“ napsala Němcová tehdy Babičku svou, geniální tento žánrový obraz. První to plod ducha tvořícího, avšak jak uchvacující, jak vznešený! Bídou talent nezaniká!

R. 1855 cestovala za študii lidu slovenského poznovu do Uher, do Trenčína, do Gemerské a Zvolenské stolice. Leč za příčinou velké podezřívavosti tehdejších úřadů, podkládajících způsobem svým oblíbeným Němcové zaměry protizákonní, musila Slovensko opustiti. Hlavní výsledek častých výletů a študií na Slovensku složila v díle Slovenské pohádky a pověsti, vydaném r. 1858. „Sbírka tato,“ praví spisovatelka v doslovu, „jen částí je pokladu národní poesie lidu slovenského, v kterýchžto pověstech soudný čtenář pozná smýšlení, krásné obyčeje a ryzí mrav lidu, ve kterém žijí a který jedině čistě, krásně vylíčiti je zná.“

Mnohé krásné práce Němcové jsou roztroušeny po almanazích (na příklad čarokrásná Karla v Perlách, Chýže v Máji atd.).

Není pochybnosti, že v pozůstalosti Němcové jsou ještě mnohé spisy její alespoň zlomkovité. Známoť, že připravovala již po více lét vydání Všeslovanských pohádek a pověstí. Obrazy života z roku 1860 podaly ukázkou díla toho.

Za poslední doby žila Němcová zase po venkově, posléz v Litomyšli, kde u Augusty obstarávala vydání veškerých svých spisů. Chorobou dávno již se rozvinující byla konečně přinucena, aby se dala dopravit do Prahy. Několik neděl zde ještě churavěla, až konečně podlehla. Ještě v den před smrtí svou byla vesela a plna rozmaru.

Při pohřebním průvodu jejím zajisté se osvědčí, jak drahá a milá byla zesnulá českému národu.

H L A S 22. ledna 1862